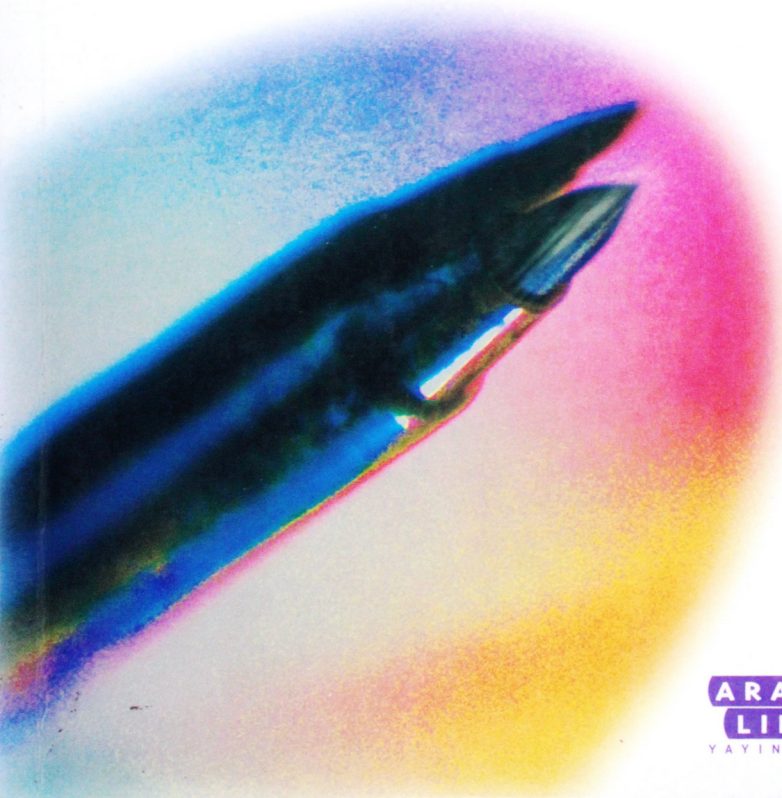
Rilke

genç bir şaire mektuplar

Türkçesi: Kâmuran Şipal

ARALIK YAYINLARI

Genç Bir Şaire Mektuplar

Rainer Maria Rilke

Aralık Yayınları:9
Aralık Yayınlarında Birinci Basım: Nisan 98

Kapak: Ömer Ülkenciler
ISBN: 975 8278 07 X
Dizgi: Afa, Baskı ve Cilt: Özener
Dağıtım: DD Yayın Pazarlama
Tel: 0 212 292 03 89 / 249 51 10
Aralık Yayınları: İstiklal Cad. Küçükparmakkapı Sok. No:12
Beyoğlu/İST. Tel:0 212 249 07 64

Rainer Maria Rilke

Genç Bir Şaire Mektuplar

Türkçesi: Kâmuran Şipal

ARALIK
YAYINLARI

Genç Bir Şaire Mektuplar

Giriş

1902 yılı güz bitimiydi. Bir gün Viyana'da Neustadt'taki Harp Akademisi'nin bahçesinde asırlık kestanelerin altında oturmuş, kitap okuyordum. Öylesine dalmışım ki, hocalarımız arasında meslekten subay olmayan tek kişinin, o bilgin ve iyi yürekli akademi rahibi Horacek'in yanıma geldiğini fark etmedim. Elimden kitabı alarak kapağına bir göz attı Horacek, sonra başını salladı, "Rainer Maria Rilke'nin şiirleri ha?" diye sordu düşünceli. Kitabın rasgele sayfalarını karıştırıp birkaç şiire şöyle bir göz gezdirdi, ardından dalgın dalgın uzaklara baktı. Neden sonra bir şeyin doğruluğunu onaylar gibi başını indirip kaldırarak: "Anlaşılan bizim öğrenci René Rilke şair olmuş," dedi.

Ardından soluk benizli ve çelimsiz öğrenci René Rilke hakkında bildiklerini anlatmaya koyuldu: Anne ve babası on beş yıldan fazla bir zaman önce oğullarını subay olması için Sankt-Pölten'deki askerî ortaokulun alt bölümüne yazdırmışlar. O sıra Horacek rahipliğini yapıyormuş okulun ve René Rilke'yi de daha dünmüş gibi anımsıyormuş. Söylediğine göre sessiz, ağırbaşlı, çok yetenekli bir çocukmuş Rilke, daha çok kıyıda köşede kalmayı severmiş, yatılı oku-

lun sert yaşam koşullarına sabırla katlanmış ve dört yıl sonra öbür öğrencilerle askerî ortaokulun üst bölümüne geçmiş, lise de o zamanlar Moravya'daki Weisskirchen'de bulunuyormuş. Ancak Rilke'nin bünyesinin yeterince dayanıklı olmadığı anlaşılmış burada, evdekiler de onu askerî okuldan alıp ailenin yaşadığı Prag'da başka bir okula vermişler. Bildikleri bu kadardı Horacek'in, daha sonra öğrencisinin ne olduğundan, nereye gittiğinden haberi yoktu.

Bunları dinledikten sonra, şiir denemelerimi Rainer Maria Rilke'ye yollayıp düşüncelerini sormayı kafama koymamın anlaşılmayacak yanı yoktu sanırım. Henüz yirmisinde yoktum o vakit ve eğilimlerime taban tabana karşıt bir mesleğe atılmak üzereydim. Kendisinden anlayış görebileceğim bir kimse varsa, o da *Mir zur Feier* adlı kitabın yazarıydı, en azından ben öyle umuyordum. Doğrusu hiç aklımda yokken şiirlerden ayrı bir de mektup yazdım kendisine, mektupta olduğu gibi içimi döktüm; o kadar ki, ne daha önce, ne daha sonra bunu bir başkasına karşı yaptığımı anımsıyorum.

Aradan haftalar geçti, derken bir mektup geldi Rilke'den; üzerinde mavi bir mühür bulunuyor, Paris damgasını taşıyordu. Elimde bayağı ağırlığını hissettim mektubun, zarfın üzerindeki yazının aydınlık, güzel ve güven verici bir havası vardı ve aynı hava içteki sayfalarda da ilk satırdan son satıra dek değişmeden sürdürüyordu varlığını. İşte böylece Rilke ile düzenli mektuplaşmaya başladık. 1908'e kadar sürdü mektuplaşmamız, sonra yavaş yavaş arkası kesildi;

çünkü yaşam beni alıp Rilke'nin sıcak, sevecen ve duygulandırıcı bir çabayla beni uzağında tutmak istediği alanlara savurmuştu.

Ama önemli değil burası. Önemli olan, bu kitaba alınmış on mektuptur, Rilke'nin nasıl bir dünya içinde yaşadığının, yapıtlarını nasıl bir dünya içinde yarattığının bilinmesi açısından ayrıca gerek bugün, gerek yarın yeni yetişen ve yetişecek olan kuşaklar bakımından önemli on mektup. Bir büyük, bir eşsiz kişi konuşurken küçüklere susmak düşer.

Berlin, Haziran 1929
Franz Xaver Kappus

Paris, 17 Şubat 1903

Çok Sayın Bay,

Mektubunuz birkaç gün önce elime geçti ancak. Bana karşı beslediğiniz büyük ve sevindirici güven için teşekkür etmek isterim. Bundan fazla yapabileceğim pek bir şey yok sizin için. Dizelerinizin niteliğini enine boyuna ele almam olanaksız; çünkü bunları şu ya da bu biçimde eleştirmek gibi bir düşünce aklımın ucundan geçmez. Eleştirici sözler kadar bir sanat yapıtına uzak düşen başka sözler yoktur: her seferinde ele geçen az ya da çok yanlış anlamalardır yalnız. Nesnelerin tümü çokluk bizim inandırılmak istendiğimiz kadar kavranılabilir ve dile getirilebilir türden değildir; olayların büyük bölümü dile getirilemez, şimdiye dek hiçbir sözün ayak basmadığı bir uzamda gerçekleşirler. Ve hepsinden az dile getirilebilenleri de sanat yapıtları, bizim geçici yaşamlarımızın yanı sıra kalıcı nitelikteki yaşamlarını sürdüren bu gizemsel varlıklardır.

Bunu başta böyle belirttikten sonra, izin verirseniz size yalnız şu kadarını söyleyeyim ki, dizeleriniz kendine özgü bir nitelik taşımıyor, ancak kişisel doğrultuda suskun ve gizli tohumları barındırıyor kendisinde. "*Ruhum*" adındaki son şiirde hepsinden açık duyumsadım bunu; şiirde söz ve biçime dönüşmek isteyen kendine özgü bir şeyler saklı. Ve o nefis şiir "*Leopardi'ye*"de bu Büyük ile, bu Yalnız ile belki bir

çeşit akrabalığın gelişip boy verdiği görülüyor. Ama yine de şiirler kendi başlarına bir varlıktan yoksun, bir bağımsızlık taşımıyor, son şiir de, Leopardi'ye şiiri de böyle. Şiirlerinizi okurken bunlarda bir eksiklik sezinlemiş, ama ne olduğunu kestirememiştim; şiirlerin yanı sıra yollamak lütfunda bulunduğunuz mektup, söz konusu eksikliği pek güzel açıklıyor.

Şiirlerinizin iyi olup olmadığını soruyorsunuz. Bana yöneltiyorsunuz bu soruyu. Daha önce de başkalarına yönelttiniz. Dergilere yolluyorsunuz şiirlerinizi. Onları başka şiirlerle karşılaştırıyorsunuz ve kimi dergilerin yazı işleri kurullarının şiirlerinizi geri çevirmeleri sizi tedirgin ediyor. Mademki bir öğüt için başvurdunuz bana, size bu tür girişimlerden tümüyle el çekmenizi salık vereceğim. Gözlerinizi dışarlara çevirmişsiniz; ama işte en başta vazgeçmeniz gereken şey. Kimse akıl veremez, yardım elini uzatamaz size, hiç kimse. Tek çıkar yol, gözlerinizi kendi içinize çevirmenizdir. Size yazmanızı buyuran nedeni araştırıp ele geçirmeye bakınız. Yüreğinizin ta en dip köşesinde kök salıp salmadığını araştırınız bu nedenin. Yazmanız diyelim ki yasaklandı, ölür müydünüz o zaman ya da yaşar mıydınız eskisi gibi, bunu açıklayın kendi kendinize. Özellikle şunu yapın: Gecelerinizin en sesiz saatinde kendinize şu soruyu yöneltin: İlle de yazmam gerekiyor mu? Deşin içinizi, diplere inin, derinlerden bir yanıt ele geçirmeye çalışın. Ve bu yanıt onaylayıcı nitelik taşıyorsa, sorduğunuz sorunun karşısına *"Evet, yazmam gerekiyor"* gibi güçlü ve yalın bir yanıtla çıkabiliyorsanız, o zaman bu zorunluğa göre kurun yaşamınızı; en sudan, en değersiz saatine varıncaya dek yaşamınızı bu içsel dür-

tünün simgesi ve kanıtı yapın. O zaman yeryüzündeki ilk insan sizmişsiniz gibi, gördüğünüz ve yaşadığınız, sevdiğiniz ve yitirdiğiniz ne varsa dile getirmeye çalışın. Aşk şiirleri yazmaya özenmeyin, herkesin pek aşinası bulunduğu, pek alışılmış biçimlerden kaçın, hepsinden zordur bunlar çünkü, geçmişten eli yüzü düzgün, hatta kimisi nefis yığınla şiirin elde bulunduğu bir alanda özgün eserler yaratabilmek büyük bir gücü, olgun bir beceriyi gerektirir. Dolayısıyla, genel temalardan kurtulup kendi günlük yaşamınızın temalarına sığınınız; hüzünlerinizi, isteklerinizi, geçici düşüncelerinizi, herhangi bir güzelliğe karşı duyduğunuz inancı anlatın; içten, çığırtkanlıktan uzak, alçakgönüllü bir yüreklilikle anlatın bütün bunları; ruhunuzdakileri dışa vurabilmek için çevrenizdeki nesnelerden, düşlerinizdeki imgelerden, anımsamalarınızdaki görüntülerden yararlanın. Günlük yaşamınız size yoksul görünüyorsa suçlamayın onu; kendi kendinizi suçlama konusu yapın, günlük yaşamın zenginliklerini sahneye davet edebilecek kadar şair sayılamayacağınızı söyleyin kendinize; çünkü yaratıcı kişiler için yoksulluk diye bir şeyin, yoksul ve üzerinde durulmaya değmez diye bir şeyin sözü edilemez. Diyelim bir tutukevindesiniz de duvarlar dış dünyanın seslerinden hiçbirini içeri koyvermiyor, duygularınız tarafından algılanmasını önlüyor bunun. Böyle bir durumda bile çocukluğunuz, bu harikulâde, bu krallara yaraşır zenginlik, bu anımsamaların hazinesi hâlâ sizin içinizde değil midir? Dikkatinizi bu hazineye yöneltin. Geçmişin derinliklerine gömülmüş bu uzak duyumsamaları içinizden çekip çıkarın gün ışığına; böylelikle kişiliğiniz sağlamlaşacak, yalnızlığınız açılıp yayılarak loş bir eve dönüşecek ve

başkalarının şamatası bu evin uzağından geçip gidecektir. – Bu içe yöneliştен, bu özdünyanın derinliklerine gömülüştен *şiirler* doğarsa, bunların iyi *şiirler* sayılıp sayılmayacağını kalkıp bir kimseye sorayım demeyin. Beri yandan, bu çalışmalarınıza dergilerin ilgisini çekmeye de kalkmayın; çünkü bu şiirlerde sizin sevimli ve doğal mülkünüzü görecek, kendi yaşamınızdan bir parça ve bir ses bulacaksınız. Bir sanat yapıtı, zorunluktan doğmuşsa iyidir ancak. Üzerinde bir yargıya varılırken hangi yoldan doğup çıktığına bakılır sanat yapıtının; bunun dışında bir başka yargılama biçimi yoktur. Dolayısıyla, çok sayın Bay, size verilecek şu öğütten başkasını bulamadım: kendi içinize dalıp yaşamınızın fışkırıp çıktığı derinlikleri araştırın; yaşamınızın kaynağına ulaştınız mı, *ille de yazmam gerekiyor mu?* sorusunun yanıtını ele geçirirsiniz. Nasılsa öyle kabul edin yanıtı, şu ya da bu biçimde yorumlamaya kalkmayın. Belki yanıt, sanatçı olmak için dünyaya geldiğinizi açıklayacaktır size. O zaman bu yazgıya boyun eğin, karşılığında dışardan ne gibi bir ücretin size sunulacağını merak etmeksizin ağırlığını ve büyüklüğünü sırtlanın. Çünkü yaratıcı kişinin başlı başına bir dünya oluşturması, aradıklarının tümünü kendi içinde ve kendisiyle bağlantı kurduğu doğada bulması gerekir.

Ama bakarsınız kendi içinize ve yalnızlığınıza kulak verdikten sonra şairlikten vazgeçersiniz. (Yazmadan da yaşanabileceğini hissetmek, dediğim gibi, yazmalardan tümüyle el çekmek için yeterlidir.) Ama o zaman bile, size salık verdiğim bu içe yöneliş konusu da harcadığınız çaba boşa gitmiş sayılmayacaktır. Çünkü hemen ardından yaşamınızın kendine özgü

birtakım yeni yollara kavuşacağı kesindir ve bunların da iyi, güzel, zengin ve geniş yollar olmasını sözlerle anlatamayacağım kadar yürekten dilerim size.

Daha ne diyeyim, bilmem ki? Bana sorarsanız her şeyi gereği gibi açıkladım; zaten size vermek istediğim bütün öğüt, gelişim sürecinizi büyümelerde sessiz ve ağırbaşlı geride bırakmanızdır; gözlerinizi dışarıya çevirmeniz ve ancak en içsel duygunuzun en sessiz saatinizde belki yanıtlayabileceği sorulara dışarıdan yanıt beklemeniz kadar bu gelişimi sekteye uğratacak bir başka şey yoktur.

Mektubunuzda Sayın Prof. Horacek'in adıyla karşılaşmaktan gerçekten kıvanç duydum; bu sevilmeye değer bilgin kişiye büyük saygı duyuyor, yıllardan beri süregelen bir şükran duygusu besliyordum içimde. Kendisine lütfen bu duygumu iletir misiniz? Beni hâlâ unutmamış olması ne yüce kalplilik! Bu davranışının değerini takdirde asla kusur etmemeye çalışacağım.

Bana dostlukla emanet ettiğiniz şiirleri size geri yolluyorum. Şahsıma karşı duyduğunuz güvenin büyüklüğü ve içtenliği dolayısıyla bir kez daha teşekkür ederim; mektubunuza aklımın erdiği kadar verdiğim açık yürekli yanıtla, bir yabancı olarak hak ettiğimden biraz fazlasına layık olmaya çalıştım bu güvenin.

En derin Saygı ve İlgilerimle
Rainer Maria Rilke

Pisa (İtalya) yöresinde Viareggio, 5 Nisan 1903

24 Şubat tarihli mektubunuzu ancak bugün oturup bir şükran duygusuyla yanıtladığım için, sevgili Kappus, bağışlayın lütfen. Bütün zaman hastaydım, pek hasta diyemeyeceğim hani, ne var ki gribi andıran bir halsizlik gelip çullandı üzerime, elimi kolumu bağladı, bir şey yapamaz duruma soktu beni. Sonunda baktım, rahatsızlığım bir türlü geçmiyor, kalkıp bu güney denizinde aldım soluğu; daha önce de buraya bir kez gelmiş, o zaman yararını görmüştüm. Ancak, sağlığıma kavuştuğumu söyleyemem henüz, yazmayı yüksünüyorum. Onun için, bu birkaç satıra uzun bir mektup gibi bakın lütfen!

Yollayacağınız her mektubun beni her zaman sevindireceği kuşkusuz, böyle bilin bunu. Ne var ki, çok kez aradığınızı belki bulamayacaksınız yanıtlarımda, o zaman hoşgörülü davranmanızı rica edeceğim; çünkü, gerçeği söylemek gerekirse, tarifsiz yalnızlıklar içinde yaşayıp gidiyoruz, özellikle en derin ve en önemli konularda hepsinden çok büyüyor yalnızlığımız. Dolayısıyla, bir kimsenin bir başkasına akıl verebilmesi, hele yardımına koşabilmesi pek çok şeyin yapılmasına, pek çok şeyin üstesinden gelinmesine bakıyor; böyle bir şeyin tek bir kez bile başarılabilmesi, bir sürü olumlu koşulun biraraya gelmesini gerektiriyor.

Bugün yalnız iki şeyden söz açmak istiyorum size. Bir tanesi ironi bunların. İroniye kaptırmayın

kendinizi, özellikle yaratıcılıktan uzak anlarda onu yanınıza yaklaştırmayın. Yaratıcı anlarda ise, yaşamı kavramada başvurduğunuz öbür araçlara ek bir araç gibi bakın ironiye. Temiz kullanıldı mı ironi de temizdir, ondan utanmak için neden yoktur. Ama pek içli dışlı mı oldunuz kendisiyle ve bu içli dışlılığın daha da güçlenmesinden mi çekiniyorsunuz, o zaman karşısında ironinin küçülüp çaresiz kalacağı büyük ve ciddi nesnelere yönelin. Nesnelerin derinliğine sığının, çünkü bu derinliklere asla inemez ironi. Ve böylece bir yandan *büyük olan*'ın kıyılarına gelip dayanırken, öbür yandan nesneleri kavrayış biçiminizin varlığınızın bir zorunluğundan kaynaklanıp kaynaklanmadığını araştırınız. Çünkü söz konusu kavrayış biçimi ciddi nesnelerin etkisi altında sizden kopup ayrılacak ya da, sizde gerçekten doğuştan varsa böyle bir şey, güçlenip ciddi bir araca dönüşecek ve sanatsal çalışmalarınızı sürdürürken başvurmadan edemeyeceğiniz araçlar topluluğu içinde yerini alacaktır.

Bugün size sözünü etmek istediğim ikinci şey de şu:

Kitaplarım içinde ancak birkaç tanesi var ki, onlarsız yapamıyorum. Hatta ikisini nereye gitsem, eşyalarımla yanımda götürüyorum hep. Ve şimdi de bunlar elimin altında bulunuyor. Biri Kutsal Kitap, öbürü Danimarkalı büyük ozan *Jens Peter Jacobsen*'in yapıtları. Aklıma gelmişken sorayım: Siz biliyor musunuz bu yapıtları? Hani onları kolaycacık sağlayabilirsiniz, çünkü bir bölümü Reclam Yayınevi'nin Universal-Bibliothek dizisinde çıktı, çevirile-

rine diyecek yok. "Altı Nuvel" içeren küçük kitabıyla *Niel Lyhne* adındaki romanını bulup alın Jacobsen'in ve ilk kitaptaki "Mogens" adlı birinci noveli okumaya başlayın. Kendinizi hemen yeni bir dünya içinde bulacaksınız, yeni bir dünyanın mutluluğu, zenginliği ve akıl almaz büyüklüğü sarıp kuşatacaktır sizi. Bir süre bu kitaplarda yaşayın, içlerinde öğrenmeye değer göreceğiniz ne varsa öğrenin hepsini, ama her şeyden önce onları sevin. Bin kat karşılığını göreceksiniz bu sevginin; yaşamınız ilerde nasıl bir akış izlerse izlesin, kesinlikle şuna inanıyorum ki, bu sevgi gelişiminizin dokusuna karışacak, yaşantılarınızın, düş kırıklıklarınızın ve kıvançlarınızın en önemli ipliklerinden biri gibi yürüyüp gidecektir bu dokuda.

Yaratıcılığın içyüzü, derinliği, bir başı ve sonu olmayışı konusunda kendilerinden bilgi edindiğim kişileri saymak istersem, iki isim verebilirim ancak: Birincisi büyük, ama gerçekten büyük ozan *Jacobsen*, ikincisi bugün yaşayan sanatçılar arasında bir eşi daha gösterilemeyecek yontu ustası *Auguste Rodin*.

Yolunuzda tüm başarılar sizin olsun!
Rainer Maria Rilke

Pisa (İtalya) yöresinde Viareggio, 23 Nisan 1903

Paskalya dolayısıyla yazdığınız mektupla, sevgili Kappus, sevinçlere boğdunuz beni; çünkü sizinle ilgili bir sürü olumlu haberler içeriyor mektup. Jacobsen'in o büyük ve canım sanatından nasıl bir dille söz açtığınızı okuyunca, gerek yaşamınızı, gerek yaşamınızdaki o bir sürü sorunu bu sanatın zenginliğiyle yüz yüze getirmekle yanlış davranmadığımı anladım.

İşte şimdi *Niels Lyhne* kapılarını açacak size, harikulâdeliklerin ve derinliklerin bu kitabı sizi dünyasına buyur edecek. Kaç kez okursanız okuyunuz, her seferinde yaşamın en ufak rayihasından tutunuz da, en ağır yemişlerinin iri ve dolgun lezzetine kadar her şeyi içinde bulacaksınız. Anlaşılmamış, kavranmamış, yaşanmamış hiçbir şey yer almıyor kitapta. Hiçbir yaşantı üzerinde durulmayacak kadar önemsiz sayılmamış, en ufak bir olay bir yazgı gibi geliştirilip ortaya konmuş; yazgının kendisi ise, her bir ipliğin sonsuz sevecen bir el tarafından getirilip bir ötekisine ulandığı, her bir ipliğin başka binlerce iplik tarafından desteklenip taşındığı harikulâde ve geniş boyutlu bir örgü gibi gözler önüne seriliyor. Bu kitabı ilk kez okumanın o engin mutluluğunu yaşayacak, sayısız şaşırtmacaların içinden geçecek, tıpkı yeni bir düş görüyorum sanacaksınız kendinizi. Ama size şunu söyleyebilirim ki, ilerde de ne zaman bu kitapları okusanız, aynı şaşkınlığa kapılmadan duramayacaksı-

nız. İlerdeki okuyuşlarınızda da kitapların olağanüstü güçlerinden hiçbir şey yitirmediğini görecek, okuyanı ilk kez çekip içerisine aldıkları o masalsı dünyalarında en ufak bir eksikle karşılaşmayacaksınız.

Her okuyuşunuzda kitaplardan daha büyük bir zevk alacak, daha büyük bir şükran duygusuyla dolacak içiniz, çevrenizi gözlemlemede daha üstün ve yalın bir aşamaya yükselecek, yaşama beslediğiniz inanç derinleşecek, yaşamda daha mutlu ve daha büyük bir kişiye dönüşeceksiniz.

Daha sonra da *Maria Grubbe*'nin yazgı ve özleminden söz eden o eşsiz kitabı, Jacobsen'in mektuplarını, güncesini, bitirilmeden kalmış yazılarını nihayet, Almancaya çevirileri pek başarılı denemese de, ses titreşimleri bitimsiz yankılanmalarda yaşayan şiirlerini okuyunuz. Dolayısıyla, Jacobsen'in saydığım bütün yazılarını içinde bulacağınız o güzelim toplu yapıtlarını bir fırsatını bulup satın almanızı önereceğim size. Leipzig'te Eugen Diederich Yayınevi bunları üç cilt halinde yayınladı, çeviri fena değil, sanırım her cildin fiyatı yalnızca 5 ya da 6 mark.

Eşsiz bir zarafet ve biçim güzelliğini içeren *Güller açmalıydı burada...* yapıtıyla ilgili olarak giriş bölümünü yazana karşı ileri sürdüğünüz görüşte yerden göğe haklısınız. Burada hemen bir şey rica edeyim sizden: Estetik - eleştirel yazıları elden geldiğince az okuyun. Böylesi yazılar ya bir tarafı tutan görüşleri yansıtır, ölü katılıkları içinde taşlaşmış ve anlamsız nitelik taşırlar ya da ustaca düzülmüş söz oyunlarıdır hepsi, bakarsınız bugün bu görüşü size sunar, yarın ona aykırı bir görüşü karşınıza çıkarır-

lar. Sanat yapıtları sonsuz yalnızlıklar içindedir ve yanlarına en az sokulabilecek bir şey varsa o da eleştiridir. Ancak sevgidir ki kavrayabilir onları, alıkoyabilir kendisinde, onlara karşı adil davranabilir. – Bir sanat yapıtı üstüne bir eleştiri, bir inceleme ya da bir giriş yazısı okuduğunuzda, öncelikle *kendinizi* ve kendi duygularınızı haklı bulunuz. Diyelim böyle davrandınız da haksızdınız böyle davranmakla, iç yaşamınızın doğal gelişimi zamanla sizi daha değişik görüş ve düşüncelere ulaştıracaktır. Yazgılarınızın, tüm ilerlemeler gibi iç dünyanın derinliklerinden kaynaklanıp hiçbir şeyle aceleye getirilemeyecek ve çabuklaştırılamayacak o kendine özgü, sessiz ve rahat gelişim sürecini yaşamalarına fırsat tanıyınız. *Her şey,* kendisi için öngörülmüş bir süre içte taşınmalı, sonra dünyaya getirilmelidir. Her izleniminin ve duygu tohumunun tümüyle içte, karanlıkta, o dile getirilemezde, o bilinçdışında, insan usuyla ulaşılamazda gelişmesini sağlayıp derin bir alçakgönüllük ve sabırla yeni bir açıklık ve kavrayışın doğacağı saati beklemek: İşte gerek anlamada, gerek yaratmada sanatçı gibi yaşamak buna derler ancak.

Bu gibi şeyler zamanla ölçülemez, sözü geçmez olur yılların, onyılların adı vardır yalnız. Sanatçı olmak, hesap kitaplardan ve sayılardan el çekmek, özsularını aceleye getirmeyen ve baharın rüzgarlı fırtınalı havalarında istifini bozmaksızın ayakta duran bir ağaç gibi olgunlaşma sürecinden geçmektir. Ya baharın ardından gelmezse yaz, diye bir korkuya kaptırmaz kendini ağaç; yaz gelir hep çünkü, ama önlerinde bir sonsuzluk bulunuyormuş gibi öylesine tasa-

sız bir suskunluk, öylesine bir enginlik içinde bekleyen sabırlıları gelip bulur ancak. Her gün öğrendiğim, Tanrının her günü şükranla bağra basılan acılar içinde öğrendiğim bir şey var: *Sabır* her şeydir.

RICHARD DEHMEL: Diyelim kitaplarından birini okuyorum da güzel bir sayfayla karşılaştım, okuyacağım bir sonraki sayfanın yine her şeyi berbat etmesinden, sevimliyi sevimsize dönüştürmesinden korkuyorum. Bu arada şunu da belirteyim ki, şöylece tanıdığım insanlarda da yaşıyorum aynı durumu. Siz "şehvet sarhoşluğu içinde yaşayan ve sanat yapan" bir kişi diyerek çok güzel nitelemişsiniz Dehmel'i. Hani gerçekten de sanatsal yaşantıyla cinsel yaşantı arasında haz ve elem açışından o denli bir yakınlık var ki, bunların ikisi de doğrusu tek ve aynı özlemin, aynı mutluluğun değişik biçimlerinden başka şey değil. Ve eğer kösnüllük yerine cinsellik diyebilseydik, kiliselerin yanılgılı kuşkusunu üzerine çeken anlamda değil de, o büyük, geniş ve saf anlamda kullanabilseydik bu sözcüğü, Dehmel'in sanatının alabildiğine bir yücelik ve sonsuz bir önem kazandığını görürdük. Artistik gücüne diyecek yok hani, çok derinlere kök salmış bir içgüdü gibi sağlam; hiç ödün vermeyen ritmleri barındırıyor sinesinde ve tıpkı dağlardan kopup gelir gibi Dehmel'in ruhundan fışkırıp duruyor.

Ancak görüldüğü üzere, her zaman da katıksız bir içtenlikle dolup taştığı ve yapmacılıktan uzaklığı ileri sürülemez bu gücün. (Ama bu da, yaratıcı kişiyi bekleyen en çetin sınavlardan biridir işte: Saflık ve el değmemişliğini yitirmek istemiyorsa, en iyi er-

demlerinin bilincinden uzak, onların kendisindeki varlığından tümüyle habersiz yaşamak zorundadır yaratıcı kişi!) Ve derken varlığında çağıldayıp duran bu güç cinsellik alanında boy gösterdi mi, hiç de gerektiği kadar saf bir insanı bulmaz karşısında. Ortadaki cinsel dünya olgunluktan ve saflıktan tümüyle yoksundur, yeterince *insancıl* değildir, yalnızca *erkeksi* bir dünyadır, bir kösnüllük, bir esriklik ve tedirginliktir; eskiden kalmış önyargıların ve büyüklük taslamaların yükünü taşır üzerinde; öyle önyargılar ve büyüklük taslamalar ki, bunlarla erkek sevgiyi sevgi olmaktan çıkarmış, söz konusu önyargıları ona mal etmiştir. Erkek bir insan değil de *yalnızca* bir erkek olarak sevdiği için cinsel duygularında bir kısıtlılık, görünürde vahşi, çirkin, zamana bağımlı, geçici bir özellik saklıdır; bu da sanatının değerini küçültmekte, onu sağlamlıktan uzak ve sallantılı duruma sokmaktadır. Dolayısıyla, *kusursuz* sayılmaz böyle bir sanat, zaman ve tutkunun damgasını üzerinde taşır, ilerde de sürüp gidecek ve varlığını koruyacak pek fazla bir şey içermez. (Ancak, çokluk da böyledir sanat!) Ama böyle bir sanatta *yüce* bir nesneyle karşılaşmaya görsün, gene de kendini derin bir kıvanca kaptırmadan duramıyor insan; ne var ki, bu kıvanç dolayısıyla kendini unutup Dehmel'in dünyasını savunan biri kesilmemelidir. Bir dünya ki, işte öylesine sonsuz korkular saklıdır içinde, zinalardan geçilmez, kargaşayla doludur ve her ne kadar Dehmel'deki zamana bağlı üzücü olaylardan daha çok insanı acılara sürüklerse de, büyüklüğe ulaşma yolunda ona daha fırsat tanıyan, kalıcılık bakımından onu daha

büyük bir gözüpeklilikle donatan gerçek yazgılardan uzaktır.

Gelelim benim kendi kitaplarıma: Bunların tümünü size yollamayı ne çok isterdim bilseniz! Sizi sevindirirlerdi kuşkusuz. Gel gelelim, o kadar yoksul bir insanım ki! Bir kez yayınlanmaya görsünler, benim olmaktan çıkıp gidiyor kitaplarım. Bense bunları para verip alacak durumda değilim ve sık sık gönlümden geçirdiğim gibi kendilerine sevgiyle kucak açacak kişilere armağan etmem olanaksız.

Bu yüzden, son çıkmış kitaplarımın (en yenileri bunlar, hepsi sanırım 12 ya da 14 tane olacak) isimlerini ve yayınevlerini bir kağıda yazıyor, fırsat buldukça içlerinden birini bir kitabevinden sağlamayı sizin kendinize bırakıyorum, sevgili dostum.

Sizde kitaplarımın bulunduğunu bilmek beni sevindirecektir.

Sağlıcakla kalınız.
Rainer Maria Rilke

Bremen dolayında Worpswede, 16 Temmuz 1903

Yaklaşık on gün önce, hayli hasta ve yorgun ayrıldım Paris'ten. Trene atlayıp Kuzey'deki bu büyük düzlüğe geldim; enginliğinin, sessizliğinin ve göğünün beni yeniden sağlığıma kavuşturacağını umduğum bir yer burası. Gelin görün ki, bir türlü dinmek bilmeyen bir yağmura yakalandım. Bulutların tedirgin esip durduğu ovanın üstünde ancak bugün biraz açmaya yüz tuttu hava; ben de işte ortalığın aydınlanmaya başlamasını fırsat bilip, size hemen bir selam yollamak istedim.

Pek sevgili Kappus! Mektuplarınızdan birini hanidir yanıtsız bıraktım. Sakın unuttum sanmayın. Tersine, öyle bir mektup ki, öbür mektuplar arasında göze çarpmaya görsün, bir kez daha okumadan duramıyor insan. Üstelik sizi bana çok, ama çok yakından tanıma olanağını verdi. 2 Mayısta yazılmış, anımsayacaksınız mutlaka. Bu uzak yerin büyük sessizliğinde şu anda yaptığım gibi onu ne zaman okusam, yaşam konusundaki canım tasalarınız enikonu duygulandırıyor beni. Daha önce Paris'te, nesneleri titreşimlere sürükleyen o aşırı gürültüden dolayı her şeyin bir başka türlü ses verip yankılandığı kentte de bu tasanız yine duygulandırmıştı beni, ama şimdikisi daha bir güçlü. Burada, dört bir yandan beni sarıp, denizden doğru rüzgarların esip durduğu bu koskoca yerde öyle hissediyorum ki, ruhunuzun derinliklerinde kendilerine özgü bir yaşam sürdüren sorularınıza

ve duygularınıza yanıt verecek bir kimse hiçbir tarafta bulunmamaktadır; çünkü çığırtkanlıktan alabildiğine uzak, adeta dile getirilemeyecek bir nesneyi yorumlayan sözcüklerin seçiminde en şaşmaz kişiler bile yanılgıya düşer. Ama ben, şimdi benim gözlerimi dinlendiren nesnelere sizin de tutunmanızın yine de sizi bir çözüme ulaştıracağı kanısındayım. Doğaya tutunur, ondaki yalınlığa, onda pek kimsenin görmediği, ama ansızın bir büyüklük kazanıp ölçülemeyecek boyutlara varabilen küçük nesnelerden ayrılmaz, değersizmiş görünen nesnelere karşı bir sevgiyi içinizde besler ve bayağı bir hizmetkâr gibi uğraşıp yoksul ve zavallı görünen nesnelerin güvenini kazanmaya bakarsanız, her şey sizin için kolaylaşır, bir tutarlığa kavuşur, şu ya da bu yoldan daha barışçıl nitelik kazanır, us'ta değil belki, enikonu şaşkın geride kalır us, ama bilincinizin en iç kesiminde, ayıklığınızda ve bilgilerinizde gerçekleşir hepsi. Henüz pek gençsiniz, işin hayli başındasınız henüz; dolayısıyla, sevgili Kappus, yüreğinizdeki çözülmedik sorulara karşı sabrı elden bırakmamanızı, *soruların kendilerini* dışarıya kapalı odalar, size pek yabancı bir dilde yazılmış kitaplar gibi sevmenizi dilimin döndüğü kadar rica edeceğim sizden. Bugünden kalkıp birtakım yanıtlar ardında koşmayı bırakın lütfen; aradığınız yanıtları ele geçiremeyeceksiniz, çünkü onları yaşayacak duruma gelmediniz henüz. Oysa her şeyi yaşamaktır önemli olan. Siz de şimdilik soruları yaşayın. Belki giderek öyle olur ki, uzak günlerin birinde kendiniz de ayrımına varmadan yanıtlardan içeri yaşamalara başlarsınız. Kim bilir, belki ruhunuzda, yaşamın özel-

likle mutlu ve arı bir biçimi olan yaratma ve biçimlendirme yeteneği saklı yatmaktadır; bunu düşünerek eğitmeye çalışın kendinizi, ama karşınıza çıkacakları büyük bir güvenle alıp benimseyin ve baktınız ki salt sizin isteminizden geliyor bu, içinizdeki herhangi bir zorunluktan kaynaklanıyor, sırtlanmaya çalışın bu yükü, hiçbir şeyden nefret etmeyin. Şehvet güç bir şeydir, doğru. Ama bizim omuzlarımıza yüklenen ödev güçtür zaten, ciddi hemen her şey güçtür, ciddi olmayan bir şey de yoktur. Bunu bilir de kendinizden, *kendi* yeteneğinizden ve mizacınızdan, *kendi* deneyiminiz, çocukluğunuz ve gücünüzden kalkarak cinsiyetle aranızda bütünüyle kendinize özgü (alışılmışın, *gelenek ve göreneğin* etkisinden bağımsız) bir ilişki kurarsanız, kendinizi yitirmekten korkmanız için, mülklerin bu en değerlisine layık olamama gibi bir korkuya kapılmanız için neden kalmaz artık.

Bedensel haz duyusal bir yaşantıdır. Güzel bir yemişin saf seyrine ya da ağzı dolduran meyvenin dilde uyandırdığı saf duyguya benzer tıpkı; bize bağışlanan, büyük ve sonsuz bir yaşantıdır, dünyayı bir biliştir, tüm bilmelerde saklı o zenginlik ve parlaklıktır. Bizim bu yaşantıya sahip çıkmamız değildir kötü olan. Hemen herkesin ona aşırı yüklenmesi, onda savurganlığa kaçması, onu uyarıcı bir nesne gibi yaşamının yorgun köşelerine yerleştirmesi, yaşamın doruk noktalarında ise kendisini toparlamasına yarayacak değil de, kendisini oyalayacak bir nesne gibi ona başvurmasıdır. Zaten insanlar yedikleri yemeği de gerçektekinden bir başka nesne durumuna sokma-

mış mıdır? Bir yanda gerektiği kadar yiyecekten yoksunluk, öte yanda aşırı bol yiyecek bu gereksinimdeki duruluğu bulandırmış, yaşamın kendisini yenilediği derin anlamlı ve yalın gereksinimler de aynı şekilde benzeri bir bulanıklıktan içeri sürüklenmiştir. Ne var ki, tek kişiler onlara kendileri için yine de duruluk kazandırabilir, duru bir biçimde yaşayabilir onları, fazla bağımlı tek kişi değilse bile, bir *yalnız* kişi becerebilir bunu. Hayvan ve bitkilerdeki tüm güzelliğe, sevgi ve özlemin sessiz ve sürekli bir biçimi olarak bakılacağını aklına getirebilir böyle bir yalnız, bitkiyi gördüğü gibi hayvanı görebilir, bedensel haz, bedensel acı nedeniyle değil, haz ve elemden daha büyük, istem ve karşı koymadan daha güçlü zorunluluklara boyun eğerek sabırlı ve uysal çifleştiklerini, çoğalıp büyüdüklerini izleyebilir onların. Ah ne olurdu insan, en küçük nesnelere varıncaya dek yeryüzünü dolduran bu gizi alçakgönüllülükle benimsese ve bir ağırbaşlılıkla taşısa içinde, ona katlansa ve onun hafife alınamayacak kadar korkunç ağırlıkta bir nesne olduğunu hissetse! Ne olur, kendi doğurganlığına karşı enikonu saygılı davransa! Öyle bir doğurganlık ki, ister düşünsel, ister bedensel alanda açığa vursun kendini, hepsi *tek* ve *aynı* doğurganlıktır, çünkü düşünsel yaratının bedenseldir kaynağı, bedensel yaratıyla tek bir varlık oluşturur ve bedensel hazzın daha bir sessiz, daha bir esrik ve kalıcı yinelenişidir. "Yaratıcı olmak, doğurmak, biçimlendirmek düşüncesi", dünyada sürekli ve geniş kapsamlı onaylanıp gerçekleşmedikçe hiçten başka bir şey değildir, nesne ve hayvanlardan binlerce kez "evet, öyledir" sözü işi-

tilmedikçe hiçbir değer taşımaz. Ve öylesine tarifsiz güzellik ve zenginlikte bir tat içeriyorsa bu düşünce, milyonlarca canlının dölleme ve döllenmeye, doğurtma ve doğurmaya ilişkin geçmişten miras kalmış anılarla dolup taşmasındandır. Bir yaratıcı düşüncede binlerce unutulmuş sevi gecesi saklı yatar, onu ululuk ve yücelikle donatır. Ve geceleri biraraya gelip bir hazzın beşiğinde sarmaş dolaş olanlar küçümsenmeyecek bir iş görür, gelecekteki bir ozanın şarkısı için gereken balı, derinliği ve gücü devşirirler. Öyle bir ozan ki, dile gelmeyen hazları dile getirmek için ilerde bir gün kalkıp dikilecektir ayağa. Ve yine aynı kişiler başvurdukları eylemle bir çağrı yöneltirler geleceğe. Diyelim bir yanılgıya düştüler de körü körüne kucakladılar, sardılar birbirlerini, yine durmaz gelir gelecek, yeni bir insan dünyaya gözlerini açar ve söz konusu eylemde gerçekleşmiş görünen rastlantı temeli üzerinde sesini duyurur yasa; dayanıklı ve güçlü bir sperma kendine ite kaka bir yol açıp ilerler ve karşıdan açıkça kendisine doğru yaklaşan bir yumurta hücresine kavuşur. Yüzeydeki görüntüler sakın yanıltmasın sizi! Derinlerde her şey yasaya dönüşür. O kimseler ki gizi yanlış ve kötü yaşarlar (ve aramadığınız kadar çoktur böyleleri) yalnız kendi hesaplarına yitirir, ellerinden çıkarır, gerçekte onu kendileri farkına varmadan tıpkı kapalı bir mektup gibi başka ellere teslim ederler. İsimlerin bolluğu ve olayların karmaşıklığı da yine yanıltmasın sizi! Belki her şeyin üstüne, ortak özlemi oluşturan bir büyük "anne" germiş bekler kanatlarını. Bir bakirenin, sizin o yerinde deyişinizle "henüz ortada üstesinden geldiği

hiçbir şey bulunmayan" bu yaratığın güzelliği bir anneliktir, kendi kendisinin sezgisine varan, ilerisi için derlenip toparlanan, ürküp çekinen ve özleyip arayan bir annelik. Ve annenin güzelliği ise, kendini hizmete koşan bir analıktır ve kocamış bir kadında bir büyük anı olarak korur varlığını. Hani bana öyle geliyor ki, erkekte de vardır analık, bedensel ve düşünsel bir analık erkekte de sürdürür yaşamını; onun doğurtması aynı zamanda bir çeşit doğurmadır, ruhunun alabildiğine derinliklerinden bir yaratı eylemini gerçekleştirmesinin bir doğurmadan geri kalır yanı yoktur. Belki kadın ve erkek cinsleri sanıldığından daha akrabadır birbirine; dünyada o büyük devrimi gerçekleştirecek şey, belki de erkekle kadının duygu çıkmazlarından ve isteksizliklerden kendilerini kurtararak karşıt cinsler değil de, kardeş ve komşular olarak birbirlerini aramaları, *insan* kimliğiyle biraraya gelmeleri, kendilerine doğuştan yüklenen o taşınması zor cinselliği ağırbaşlılık ve sabırla taşımalarıdır.

Belki günün birinde herkesin üstesinden gelebileceği ne varsa, *yalnız* kişi, şimdiden onları elde etme hazırlıklarına girişebilir, başkalarınkine göre daha az yanılan elleriyle kurup çatabilir hepsini. Dolayısıyla, Sevgili Kappus, yalnızlığınızı sevin ve önünüze çıkardığı acıları yakışık alır sızlanışlarla göğüslemeye çalışın. Çünkü diyorsunuz ki, bana yakın olanlar benden uzaktır, bu da işte çevrenizin açılıp genişlemeye başladığını gösteriyor. Hani yakınınız uzak olursa, çevrenizdeki genişlik ta yıldızlara kadar gidip dayanabilir demektir, pek büyüktür yani. Kimse-

yi kendinizle birlikte çekip içerisine alamayacağınız bu büyümenizden ötürü sevinin ve geride kalanlara insaflı davranın! Onların karşısında güven ve serinkanlılığı elden bırakmayın! Kuşkularınızla eziyette bulunmayın onlara, akıl erdiremeyecekleri güven duygunuz ve kıvancınızla yüreklerine ürküntü salmayın! Aranızda sadelik ve vefa duygusuna dayalı bir ortaklık kurun; öyle bir ortaklık ki, siz zamanla sürekli değişseniz de, onun ille değişmesi gerekmesin. Size yabancı bir biçimde yaşamalarını sevin insanların, giderek yaşlanıp yalnızlıktan korkan, sizin gibi yalnızlığa güven beslemeyen insanları sevin. Anne babalarla çocuklar arasında her vakit patlak verdiği görülen yangının üzerine körükle gitmeyin. Böyle yapmanız çocuklardaki azımsanmayacak güç kaynağını kurutacak, beri yandan yaşlıların bir anlayıştan kaynaklanmasa da, etkinlik göstermekten ve karşıdakini ısıtmaktan geri kalmayan sevgisini yiyip yutacaktır. Onlara başvurup akıl istemeyin, onlardan anlayış göreceğinizi ummayın; ama bir miras gibi sizin için saklı tutulan bir sevginin yüreklerinde yaşadığına inanın, bu sevginin kendisinde bir gücü barındırdığına, bir kutsanmışlığı içerdiğine ve çok ilerilere gidebilmeniz için söz konusu kutsanmışlıktan dışarı ayak atmanız gerekmediğine inanın!

Bir kez sizi özgür kılacak ve her bakımdan başkalarına bağımlı durumdan kurtaracak bir meslek edinmeniz iyi bir şeydir! Seçtiğiniz meslek dolayısıyla en içsel yaşamınızın kendisini dar sınırlar içine tıkılmış hissedip hissetmeyeceğini anlamak üzere sabırla bekleyin ilkin. Ben, doğrusu pek çetin görüyorum

seçtiğiniz mesleği, insandan çok şey istiyor, geleneksel büyük sözleşmeleri bir yük gibi taşıyor sırtında, önlerine çıkaracağı ödevlere insanların kişisel bir açıdan bakmasına fırsat tanımıyor. Ne var ki, çok yabancı durumlar ortasında da yalnızlığınız sizin için bir durak, bir yurt oluşturacak ve buradan kalkarak izlemeniz gereken bütün yolları ele geçirebileceksiniz. Tüm iyi dileklerim çıkacağınız yolculukta size eşlik etmek üzere hazır bekliyor, güvenim sizinledir.

Dostunuz
Rainer Maria Rilke

Roma, 29 Ekim 1903

Çok Sayın Bay,

29 Ağustos tarihli mektubunuz Floransa'da geçti elime ve işte ancak şimdi, iki ay gibi bir aradan sonra sözünü ediyorum bunun. Savsaklığımı hoş görün; ne yaparsınız, yolda mektup yazmak bir türlü içimden gelmiyor, mektup yazabilmem için kağıt kalem gibi en zorunlu nesnelerden daha fazla şeyler gereksiniyorum: biraz sessizlik, biraz yalnızlık ve günün kendisine pek yabancılık hissetmeyeceğim bir saati.

Yaklaşık altı hafta önce geldik Roma'ya. Öyle bir zamanda ki, kent boştu henüz, sıcaktan kavruluyor, sıtmalı günlerini yaşıyordu; gerek sözünü ettiğim durum, gerek yerleşmede karşılaştığımız güçlükler biraraya gelerek çevremizdeki telaş ve tedirginliğin bir türlü sona ermemesine yol açtı ve yabancı kent bir yurtsuzluğun ağırlığıyla üzerime çöktü. Bir de buna, daha önce hiç gelmediyseniz eğer, Roma'nın ilk günler yaydığı o garip boğucu hüznü katın; öyle bir hüzün ki bu, kentin kendi içinden soluyup attığı o dirimsellikten yoksun ve kasvetli müze havasından saçılıyor çevreye, bulundukları köşelerden çıkarılıp güç bela ayakta tutulan ve *hal* dediğimiz küçük bir zaman dilimini doyurup yaşatan zenginliklerden fışkırıyor, aslında bir başka çağın, bizim olmayan ve olmaması gereken başka bir yaşamın rasgele artıklarından öte bir şey sayılmayacak bu çirkin ve kokuşmuş nesnelerin değerindeki dünden bugüne aktarılıp bilgin ve filozofların arka çıktığı ve İtalya'yı gör-

meye gelenlerin de onlara öykünmeden duramadığı abartmalardan kaynaklanıyor. Ve her gün karşı koymalar, diretmelerle haftalar geçip sonunda kendine gerisin geri dönüyor insan; henüz üzerinde biraz sersemlik, şöyle diyor: Hayır, bir başka yerdekinden daha çok güzellik yok burada, her gelen kuşağın hayranlık duygularına konu olan, ikinci elden pekçok ustanın kalafattan geçirip eksik gediklerini tamamladığı bütün bu nesneler bir anlam taşımıyor, hiçten başka bir şey değil hepsi, ne yaşayan bir kalpleri, ne bir değerleri var; ama yine de burada hayli güzellikle karşılaşılıyorsa, dünyanın her yanında pek çok güzellik bulunmasındandır. Yaşamla dolup taşan sular eski su kemerleri üzerinden kente akıyor ve binbir alanda ak mermerden havuzların fıskiyeleri üzerinde raksediyor, sonra havuzların iri ve geniş çanaklarında yayılıyor, çağıldayıp duruyor gündüzleyin ve çağıltısını kentin yıldızlarla döşeli ve esen yellerle yumuşak büyük gecesine taşıyor. Bir de bahçeler var burada, unutulmayacak ağaçlıklı yollar ve merdivenler var, Mikelanj'ın kafasından çıkmış merdivenler, çağlayanlar örnek alınarak yapılmış, hayli sarp merdivenler; basamakları dalga dalga biri ötekisinden doğup çıkıyor. Bütün bu izlenimler de derlenip toparlanmasını, çevresinde koşuşup boşboğazlık eden (o ne gevezeliktir Tanrım!) ve karşısındakine büyük büyük istekler yönelten bir sürü nesneyi yanından itip uzaklaştırmasını, kendisini yeniden ele geçirmesini sağlıyor insanın; işte o zaman insan, sevilmeye değer kalıcı bir özellikle donatılmış, paylaşılmaya değer bir yalnızlığı içlerinde barındıran pek az sayıdaki nesneyi yavaş yavaş algılamaya başlıyor.

Şimdilik kentin içinde Kapitol'de oturuyorum,

Roma sanatından artakalmış Marc Aurel'in eşsiz güzellikteki atlı heykelinden pek uzakta değil. Ama birkaç hafta sonra sakin ve gösterişsiz bir yere taşınacağım; kentin, kentteki gürültü ve rastlantıların beni bulamayacağı, kocaman bir parkın ortasında saklı, yitik bir kameriye burası. Bütün kışı geçireceğim içinde; o büyük sessizliğin tadını çıkaracak, dost ve verimli saatlerin tarafıma sunacağı armağanları bekleyeceğim...

Kendimi daha bir evimdeymişim gibi hissedecek, size oradan uzunca bir mektup yazabileceğim ve sizin mektubunuza değineceğim içinde. Şimdi yalnızca şu kadar söyleyeyim ki (belki bunu şimdiye dek yapmamakla doğru davranmadım), mektubunuzda sözünü ettiğiniz, sizden de bazı çalışmaları içeren kitap henüz elime geçmiş değil. Acaba Worpswede'den size geri mi yolladılar? Bir kimse kalkıp yabancı bir ülkeye gitti mi, adresine gelen paketler onun gittiği ülkeye ardı sıra gönderilmiyor çünkü. Aklıma gelen bu olasılık olasılıklardan en iyisi, inşallah böyle olmuştur gerçekten. Umarım paket kaybolmamıştır, hani bir paketin kaybolması İtalya'daki gibi postanelerin durumunda hiç de seyrek rastlanacak bir olay sayılmaz. Ne yazık ki böyle.

Sizden bana haber iletecek her şey gibi bu kitap da elime geçsin, çok isterdim. Sonra, bu arada yazdığınız şiirler varsa, yeter ki bana yollayın, dönüp dolaşıp okuyacağım hepsini; elimden geldiğince dikkatle, can ve gönülden okuyacak, hepsini yaşamaya çalışacağım. İyi dilekler ve selamlarla.

Dostunuz
Rainer Maria Rilke

Roma, 23 Aralık 1903

Sevgili Kappus

Noel yaklaşıyor, bir selam yollamadan edemedim size. Yalnızlığınıza her zamankinden daha güç katlanacağınız bayram günlerinde sizinle olacak selamım. Ama yalnızlığınızın büyüklüğünü de duyumsarsanız buna sevinin; çünkü diye sorun kendinize, büyüklüğü içermeyen bir yalnızlık neye yarar? Topu topu *tek* bir yalnızlık vardır, o da büyüktür, kolay katlanılacak gibi değildir. Dolayısıyla, herkesin yaşamında öyle saatler görülür ki, insan yalnızlığı verip ne denli yavan ve ucuz olursa olsun bir beraberliği almak ister karşılığında; iyi kötü ilk rastlayacağı kişiyle, en sıradan bir kişiyle sözde birazcık bir anlaşma uğruna yalnızlığı elden çıkarmak ister... Ama belki de yalnızlığın büyüdüğü saatlerdir bunlar; çünkü onun büyüyüşü de tıpkı oğlanların büyümesi gibi birtakım acı ve sancılarla gerçekleşir ve baharın ilk günleri gibi hüzünle dolup taşar. Ancak, şaşırtmasın bu sizi. Bizlere gereken şudur: Yalnızlık, büyük bir içsel yalnızlık. Kendi içine yürümek ve saatler boyu kimselere rastlamamak... İşte erişilmesi gereken şey bizler için. Erişkinler büyük ve önemli buldukları nesnelerle sarmaş dolaş sağa sola koşuşurken, yalnızlık içinde yaşayan bir çocuk gibi tıpkı, erişkinlerin hamaratlıklarına bir anlam veremeyen ve yaptıkları işlerden bir şey anlamayan bir çocuk gibi.

Ve bir gün gelip büyüklerin uğraşılarındaki zavallılık sırıttı mı, büyüklerin iş güçleri katılaşıp donarak yaşamla tüm bağlarını yitirdi mi, siz neden yine eski çocuk gözlerinizle yabancı bir nesneyi izler gibi bunu izlemeyesiniz? Neden kendi dünyanızın derinliğinden, neden iş, paye ve meslek gibi nesnelerin yerini tutan yalnızlığınızın enginliğinden yapmayasınız bunu? Neden bir çocuğun olup bitenlere o bilgelik dolu akıl erdiremeyişini bir kenara itip onun yerine kendinizi savunmayı ve karşınızdakini aşağılamayı geçiresiniz? Anlamak yalnızlıktır çünkü; savunma ve aşağılama ise, bunlardan yararlanarak sözde kendinizi kendisinden ayırmak istediğiniz nesneye karşı ilgi duymaktır.

İçinizde taşıdığınız dünyayı düşünün, sevgili dostum, ve bu düşünmeye dilediğiniz adı verin. İnsanın kendi çocukluğunu anımsaması diye niteleyebilirsiniz bunu ya da insanın kendi geleceğine karşı duyduğu bir özlem diye gösterebilirsiniz. Ancak, içinizde yekinip kalkan nesneye karşı uyanık bulunun, çevrenizde algıladığınız her şeyin üstünde yer verin buna! Ruhunuzun en iç köşelerinde olup bitecekler, tüm sevginize layık şeylerdir. Şu ya da bu biçimde üzerlerinde durun hepsinin. İnsanlar karşısındaki yerimi açıklığa kavuşturacağım diye fazla zaman yitirmeyin ve pek fazla cesaret harcamalarına girişmeyin. Hem insanlar karşısında bir yeriniz olduğunu kim söyledi? Biliyorum, çetin bir mesleğiniz var ve hiç bağdaşır yanı yok sizinle. Mesleğinizden yakınacağınızı önceden sezmiştim zaten, günün birinde bu yakınmaya

başvuracağınızı biliyordum. Mademki bir kez başladınız yakınmaya, sizi yatıştırmak bundan böyle elimde değil; size salık verebileceğim tek şey, bütün meslekle-rin sizinkisi gibi olup olmadığı üzerinde düşünmenizdir. Hepsi de söz konusu mesleğin sahibinden neler istemez! Ne büyük bir düşmanlıkla doludur ona karşı! Susup suratını asarak o soğuk görevi sineye çekenlerin kin ve nefretini eme eme adeta doymuştur. Şimdi içinde yaşamanız gereken mesleğin, başkalarından daha çok geleneksel alışkanlıkları, önyargıları ve yanılgıları kendisinde barındırdığı söylenemez. Hani daha büyük ölçüde bir özgürlük bağışlayan kimi meslekler varsa da, kendisinde bir enginliği ve genişliği taşıyıp gerçek yaşamı oluşturan büyük nesnelerle ilişkiyi içeren hiçbir tanesi yoktur. Ancak, *yalnız kişi* tıpkı bir nesne gibi derin yasaların egemenliği altına verilmiştir. Ve her kim sökmekte olan bir şafaktan içeri yürür, her kim değişik olaylara sahne olan bir akşamdan içerlere çevirir gözlerini ve olup biteni duyup hissederse, cıvıl cıvıl bir yaşamın içinde bulunmasına karşın bir ölünün üzerinden düşer gibi tüm meslekler, payeler sıyrılıp düşer üzerinden. Sevgili Kappus, subay olarak yaşayacaklarınızı, şu anda var olan mesleklerin herhangi birinde de benzer biçimde yaşayacaktınız. Hatta hiçbir meslekte çalışmasanız da, salt toplumla gevşek ve bağımsız bir ilişki içinde kalmaya çalışsaydınız da bu yürek sıkıntısından yine kurtaramayacaktınız yakanızı. – Her tarafta böyledir çünkü; ama bunu, korku ve üzüntü nedeni de yapmayın; sizinle insanlar arasında bir ortak-

lık kurulamıyor mu, nesnelere yakın olmayı deneyin! Nesneler sizi terk etmeyecektir. Henüz geceler durmaktadır yerinde; ağaçlarda esen, bir sürü ülkeyi gezip dolaşan rüzgarlar yerinde durmaktadır; nesneler ve hayvanlar dünyası çeşit çeşit olaylarla dolup taşıyor, bunların içinde yer alabilirsiniz pekâlâ. Hem çocuklar da bir zaman sizin yaptığınız gibi çocuk yaşamlarını sürdürmüyor mu henüz, sizin kadar yaslı, sizin kadar mutlu? Kendi çocukluğunuzu bir düşünmeye görün, yine onların arasında yaşamaya, çocukluk yaşamının yalnızlığında yaşamaya başlarsınız ve büyükler gene bir hiçe dönüşür gözünüzde, tüm ağırlıklarının değeri kalmaz.

Çocukluğunuzu düşünmeniz, çocukluğunuzdaki sadeliği ve sessizliği düşünmeniz sizi ürkütüp rahatsız ediyorsa, çocukluğun dört bir yanından size göz kırpan Tanrıya artık inanmıyorsanız, o zaman Tanrıyı gerçekten kaybedip kaybetmediğinizi sorun kendinize, sevgili Kappus! Sanki Tanrıya sahip olduğunuz bir zamanı yaşadınız mı hiç? Daha çok böyle değil mi durum? Ne zaman böyle bir şey gerçekleşebilir hani? Çünkü erkeklerin kendisini güç bela taşıyabildiği, çok yaşlıların ise ağırlığı altında ezildiği Tanrıyı bir çocuğun yüklenebileceğine inanabiliyor musunuz? Ona gerçekten sahip olanın onu ilerde küçük bir taş parçası gibi kaybedebileceğini düşünebiliyor musunuz? Yoksa siz de, bir kez ona sahip olanın, bundan böyle ancak onun tarafından kaybedebileceği görüşünde değil misiniz benim gibi? – Ama onun gerçekte sizin çocukluğunuzda yer almadığını ve daha önce-

leri de ortalarda bulunmadığını anlıyor ve İsa'nın özleminin kendisini düş kırıklığına uğrattığını, Muhammet'in ise gururuna kurban gittiğini seziyorsanız ve bugün de, kendisinden söz ettiğimiz şu saatte de Tanrı'nın var olmadığını dehşetle duyuyorsanız, asla var olmamış olan O'nun geçmişte kalmış biri gibi eksikliğini hissetme, kaybolmuş biri gibi kendisini aramaya kalkma hakkını size veren nedir peki?

Neden onun ilerde gelecek biri olduğunu, öteden beri hep gelmesinin beklendiğini, gelecek biri, yapraklarını bizim oluşturduğumuz bir ağacın gelecekteki meyvesi sayılması gerektiğini düşünmüyorsunuz? Onun doğumunu ilerdeki zamanlara erteleten ve yaşamınızı büyük bir gebelik süreci içinde acılı ve güzelim bir gün gibi yaşamaktan sizi alıkoyan nedir? Olup biten her şeyin sürekli yeni başlangıçlara yol açtığını ve bunların onun başlangıcı *olamayacağını*, çünkü başlamanın salt kendisinde her vakit alabildiğine bir güzelliğin saklı yattığını görmüyor musunuz? O, varlıkların en mükemmeliyse, kendisinden *önce* ondan değersiz bir şeyin bulunmaması gerekir ki, bolluk ve zenginlikler içinde istediklerini seçebilsin? - Her şeyi kapsamına alabilmek için *en sonuncu* varlık olması gerekmez mi onun? Kendisine kavuşmayı istediğimiz geçmişte yaşamışsa, bizim ne anlamımız kalır?

Arıların tıpkı bal toplayıp petek yapması gibi, biz de her şeyin en tatlı özünü alıp O'nu yapmaya çalışmaktayız. Hatta değersiz şeyle, gösterişsiz şeyle, yeter ki sevgiden kaynaklansın, başlıyoruz işe; çalış-

mayla, dinlenmeyle, susuşla ya da küçük ve tek başına bir kıvançla, karışıp görüşenimiz olmaksızın yaptığımız her şeyle O'na başlıyoruz. Nasıl ki atalarımız bizim doğuşumuzu yaşamadılarsa, biz de O'nun doğuşunu yaşayamayacağız. Ama yine de çoktan geçmişe karışmış atalarımız içimizde yaşıyor, bir yetenek ya da bir yük gibi yazgılarımızın üzerinde eğleşiyor, uğuldayan bir kan, zamanın derinliklerinden yükselen bir jest gibi açığa vuruyorlar kendilerini.

Bir zaman onda, o en uzak olan, en uçta olanda bulunduğunuz umudunu sizden çekip alan nedir?

Noel günlerini bu dindarca duygular içinde yaşayın, sevgili Kappus. Belki başlamak için özellikle sizdeki bu yaşam korkusuna gereksinimi var O'nun; özellikle bu geçiş döneminizin günleri, belki içinizdeki her şeyin O'nu yaratmak için çalışıp çabalayacağı bir zamandır. Nitekim çocukluğunuzda da soluk soluğa onu yaratmaya çalışmıştınız. Sabırlı ve sakin olun; hiçbir şey yapamasak da en azından O'nun oluşumunu zorlaştırmayabiliriz. Yeryüzü gelmek isteyen baharın işini zorlaştırıyor mu!

Şen ve esen kalın.

Dostunuz
Rainer Maria Rilke

Roma, 14 Mayıs 1904

Sevgili Kappus,

Son mektubunuzu alalı epey oldu. Sakın bana gücenmeyin; birincisi çalışma, ikincisi huzursuzluk ve nihayet sürüp giden rahatsızlığım mektubunuzu yanıtlamaktan hep alıkoydu beni. Öyle istedim ki, mektubunuzun yanıtını sakin ve iyi günlerimin birinde yazayım. İşte şimdi kendimi biraz daha iyi hissediyorum (o berbat ve kararsız ilk günleriyle baharın gelişi burada da fena halde belli etti kendini), sizi selamlamak ve (hep can ve gönülden yaptığım gibi) aklımın erdiği kadar mektubunuzla ilgili olarak bazı şeyler çiziktirmek için uygun fırsatı ele geçirmiş bulunuyorum.

Görüyorsunuz, sonenizi kopya ettim kendim için; çünkü güzel ve sade bir şey; öyle bir biçim içinde dünyaya gözlerini açmış ki, alabildiğine zarif ve ince. Şimdiye kadar okuma fırsatını bulduğum dizeleriniz arasında en iyileri. Size bu mektupla yolluyorum soneden çıkardığım kopyayı, kendi çalışmasını yabancı bir el yazısıyla yazılmış görmek insan için ne denli önemlidir, insanın yüreğini yeni yaşantılarla nasıl doldurup taşırır, biliyorum çünkü. Sanki bir başkasınınmış gibi dizelere göz gezdirin, bunların ne çok sizin olduğunu bütün ruhunuzla duyumsayacaksınız.

Gerek soneyi, gerek mektubunuzu dönüp dolaşıp okumaktan kıvanç duydum doğrusu; her ikisi için de size teşekkür ederim.

İçinizde bir şeyin bulunup yalnızlığınızdan kendini dışarı atmak istemesi, yalnızlığınız konusunda sizi yanılgıya düşürmesin. Sakin ve serinkanlı davranıp onu bir araç gibi kullanabilir yeter ki, özellikle böyle bir istek yalnızlığınızı geniş bir alana açıp yaymanızı sağlayacaktır. İnsanlar geçmişten aktarılagelmiş geleneksel davranış biçimlerinin yardımıyla her şeyi kolayından, kolayın da en kolayını göz önünde tutarak çözümlemişlerdir. Ama bizim zordan yana olmamızın gereği açık; dünyada canlı adına ne varsa hepsi zordan yanadır, doğada her şey kendine özgü biçimde büyür, savunur kendini, kendi kendisinden kaynaklanan kendine özgü bir nesnedir, her ne pahasına olursa olsun ve tüm karşıt güçlere kafa tutarak korur kendine özgülüğünü. Hani fazla bir şey biliyor sayılmayız, ama zordan yana olmamız gerektiği de kesindir, çünkü yalnız yaşamak zordur; bir şeyin de zorluğu, onu yapmamız için bir başka nedendir.

Sevmek de iyidir, çünkü zordur sevmek. İnsanın insanı sevmesi: Bize verilmiş ödevlerin hepsinden zoru budur belki, tüm sınırların ötesinde bir ödevdir, en son sınama ve deneme, diğer bütün uğraşların kendisi için bir hazırlık sayılabileceği bir uğraştır. Bunun içindir ki, genellikle bütün işlerde henüz toy gençler sevmenin *üstesinden gelemez;* sevmeyi öğreneceklerdir henüz. Tüm varlıklarıyla, yalnızlıklar ve korkular içinde hop hop atan yüreklerinin çevresin-

deki bütün güçleriyle sevmeyi öğrenmeleri gerekmektedir. Ama çıraklık denen şey kendi içinde kapalı uzun bir dönem oluşturur hep, dolayısıyla sevmeyi öğrenmek de yaşamın hayli içerlerine dek uzanır, sürer epey zaman: seven kişiyi çoğalmış ve derinleşmiş bir yalnızlıktır bekler. Bir kez sevgi bir başkasında erimek, bir başkasına sunmak kendini, bir başkasıyla birleşmek değildir (çünkü henüz arılaşıp durulaşmalardan uzak, henüz gelişimini tamamlamamış, henüz dirlik düzenden yoksun bir kimsenin bir başkasıyla birleşmesi ne önem taşır); kişi için olgunlaşmanın, kendi içinde bir şey olmanın, dünya olmanın, bir başkası uğruna kendisi için bir dünya olmanın yolunda yüce bir fırsattır sevgi, kişiye yöneltilen alçakgönüllü diye nitelenemeyecek geniş kapsamlı bir istektir, bir kimseyi başkaları arasından seçip ötelere çağıran bir güçtür. Gençlerin kendilerine sunulan sevgiyi yalnız bu anlamda, kendilerini kendi üzerlerinde çalışmaya ("gece gündüz içten gelen seslere kulak kabartmak ve çekiç sallamak") çağıran bir ödev gibi görmeleri gerekir. Bir başkasında erimeler, bir başkasına sunmalar kendini ve her türlü biraraya gelmeler, henüz uzun, ama çok uzun bir süre tutumlu davranmak, toplayıp biriktirmek zorundaki gençlere göre değildir, en sonda kişiyi bekleyen eylemlerdir bunlar, belki insan ömrünün ele geçirmeye henüz pek yetmediği nesnelerdir.

Ama işte bu noktada ne de sık ve ne de ağır yanılgılara düşüyor gençler! Sevgi onları arayıp bulmaya görsün, yaradılışlarındaki sabırsızlıkla birbirlerine

buyur ediyorlar kendilerini, bütün o düzensizlik, dağınıklık ve iç karmaşalarıyla kendilerini sağa sola saçıyorlar... Peki sonra? Beraberliğimiz diye niteledikleri, olanaklar elverse mutluluğumuz ve geleceğimiz diye niteleyecekleri yarı kırık dökük nesnelerden oluşan bir yığında ne yapsın yaşam? Bu durumda herkes bir başkası için kendini yitirmekte, başkasını kendisiyle yitirmekte ve henüz ilerde yeryüzüne gelecek pek çok kişiyi yitirmektedir. Enginlikleri ve olanakları elden çıkarmakta, sezgilerle yüklü ve çığırtkanlıktan uzak, bazen yaklaşıp, bazen kaçıp uzaklaşan nesneleri bırakıp bundan böyle hiçbir işe yaramayacak bir çaresizlikten içeri yuvarlanmaktadır: birazcık tiksinti, düş kırıklığı, sefalet ve bir sürü geleneksel davranış biçimlerinden birine sığınmak, o kadar. Öyle geleneksel davranışlar ki, herkese açık barınaklar gibi sevgi denen tehlikeli yol üzerine bol sayıda yerleştirilmiş bulunuyor. İnsan yaşamının hiçbir köşesi, geleneksel davranışlarla böylesine donatılmış değildir; kayıklar, havayla şişirilen lastik botlar, alabildiğine değişik buluşların ürünü olan cankurtaran simitleri; toplumun sevi anlayışı, kaçıp içine sığınılacak çeşit çeşit barınaklar yapmanın üstesinden gelmiştir; çünkü sevi yaşamına bir haz kaynağı gibi bakmaya eğilim gösterdiğinden bu yaşamın düzenlenmesinde kolaya kaçmış, herkese açık tüm eğlenceler gibi ucuzluklar, tehlikesizlikler ve güvenliklerle donatmıştır onu.

Gerçi sevmelerde yanlış bir yol izleyen, yani kendilerini karşısındakilere sunarak ve yalnızlıktan ka-

çarak seven gençlerin pek çoğu (ortalama insanlar hep bu yolu izleyecektir), sonradan yanılgılarının ezikliğini duyumsamakta, içerisine yuvarlandıkları durumu kendilerine özgü kişisel bir yoldan yaşam gücüyle donatmak ve verimli kılmak istemektedir; çünkü doğaları, sevi sorunlarının başka önemli nesnelerin aksine genelden kalkılarak çözümlenemeyeceğini, şu ya da bu geleneksel tutuma göre bir çözüme kavuşturulamayacağını söylemektedir; sevisel sorunların insandan insana çözümlenmesi gereken yakın sorunlar olduğunu ve mutlaka yeni, başkalarından ayrı ve *salt* kişisel bir yanıtı gerektirdiğini söylemektedir kendilerine. Gel gelelim, sağdan soldan biraraya toplanmışlardır bir kez, aralarındaki tüm sınırlar, tüm ayrımlar silinip gitmiştir, yani kendilerine özgü bir şeyleri kalmamıştır. Bu durumda kendi kendilerinden bir çıkış yolunu nasıl ele geçirecek, çökük altında kalmış yalnızlıklarının derinliklerinden nasıl bir yol bulup dışarı çıkacaklardır?

Bu kişiler ortak bir çaresizlikle davranmakta, diyelim gözlerine çarpan, örneğin evlilik gibi geleneksel kurumlardan en iyi niyetlerle kaçayım deseler, evlilik kadar çığırtkan değilse de, onun gibi öldürücü bir başka geleneksel çözümün kucağına düşmektedirler; çünkü bir kez bulundukları durumda soluğu aldıktan sonra, çevrelerinde nereye baksalar geleneksel davranışlarla karşılaşacaklardır; çünkü nerede vaktinden önce sağdan soldan katılmalarla oluşmuş duruluktan uzak bir beraberlik varsa, orada her davranış geleneksel nitelik taşıyacaktır, böylesi karma-

şaların yol açacağı her ilişki istediği kadar alışılmamış bir şey olsun (yani alışılmış anlamda ahlakdışı karakter taşısın), geleneksel bir yanı içerecektir; hatta ayrılmak bile geleneksel bir adımdır bu bakımdan; bir gücü kendisinde barındırmayıp düpedüz semeresiz kalan kişisellikten uzak rasgele bir adımdır.

Ciddi gözlerle bakan kimse, çetin ölümler gibi çetin seviler için de elde henüz ne bir açıklamanın, ne bir çözümün, ne bir işaretin ne de bir yolun bulunduğunu görür hemen; bizimle taşıyıp üzerlerindeki örtüyü aralamadan bizden sonrakilere aktardığımız bu iki ödev için de, geleneksel bir sözleşmeden kaynaklanacak ortak bir kural ele geçirilemeyecektir. Ama ne kadar *tek* kişiler olarak yaşamayı denersek, sözünü ettiğimiz büyük nesneler bizlerin, biz tek kişilerin o kadar daha yakından karşısına çıkacaktır. O çetin sevme işinin gelişim sürecine yönelttiği istekler akıl almayacak kadar büyüktür; biz acemilerin gücü, altından kalmaya yetmez bu isteklerin. Öyleyken dayanır da bu sevgiyi bir yük, bir çıraklık dönemi gibi sırtlanabilirsek, kendi varlıklarının korkunç büyük ciddiliğinden kaçıp arkasına sığındıkları bütün bu hafif ve çocuksu oyunla vaktimizi harcamazsak, bizden uzun bir zaman sonra geleceklerin belki duyumsayabileceği küçük bir ilerlemeyi gerçekleştirebilir, onlar hesabına bir kolaylık sağlayabiliriz; bu da az şey değildir.

Tek bir kişinin bir başka kişiyle ilişkisine önyargısız ve nesnel gözle bakmaya henüz yeni başladık;

bu tür ilişkileri yaşama girişimlerimize ışık tutacak bir örnek bulunmuyor elimizde. Ama yine de geçmişten akıp gelen zaman içinde ürkek acemiliğimizden yardımını esirgemeyecek kimi nesnelerin var olduğunu söyleyebiliriz.

Yeni ve kendilerine özgü gelişimleri içinde kızlar ve kadınlar, ancak geçici bir süre erkeklerdeki olumlu ve olumsuz yanlara öykünecek, erkek mesleklerine heves edeceklerdir. Böylesi sallantılı geçiş dönemleri bir kez geride bırakılsın, kadınların çokluk gülünç denecek o bir sürü kılık değiştirmelere, kendi özbenlerini karşı cinsin çarpıtıcı etkilerinden arıtmak için başvurduğu anlaşılacaktır. İçlerinde yaşamın daha bir dolaysız, daha verimli ve güvenilir biçimde akıp gittiği kadınların, karında büyüyen bir meyvenin ağırlığından yoksunluğuyla kendilerini yaşamın hafifliğinden çekip koparamayan, seviyorum dedikleri kişiyi, gerçekte kendini beğenmişlikleri ve acelecilikleriyle küçümseyip horlayan erkeklere göre doğrusu daha olgun, daha insancıl bir aşamaya ulaşmaları gerekir nihayet. Kadınların şimdiye dek bu acılar ve ayakaltı edilmeler ortasında yaşanmış insanlıkları, günün birinde gün ışığına çıkacaktır; yeter ki salt kadınsallığın geleneksel kurallarını dış koşullardaki değişmeler sonucu üzerlerinden sıyırıp atabilsinler. Ve bugün henüz söz konusu durumla karşılaşacaklarını sezmeyen erkekleri böyle bir şey şaşkınlığa sürükleyecek, onlar için ağır bir darbe oluşturacaktır. Günün birinde (hani daha şimdiden, özellikle Kuzey ülkelerinde bunu muştulayan güveni-

lir belirtiler var) öyle bir kız, öyle bir kadın ortaya çıkacak ki, ismi artık erkek sözcüğündeki anlamın karşıtını içermeyecek, erkekten bağımsız bir şey olacak bu, bir bütünlenmeyi ve bir sınırı akla getirmeyen, salt yaşamayı ve var olmayı düşündüren bir yaratık olacak, kadın – insan olacak.

Bu ileri adım günümüzde yanılgılarla dolu sevi yaşantısını değiştirecek (ilkin, aşılıp geride bırakılmış erkeklerin istemi dışında gerçekleşecek bu), temelinden değişime uğratacak onu, yoğurup başka bir biçime sokacak, şimdiye kadarki gibi erkekten kadına değil de, insandan insana bir ilişki durumuna sokacak. Ve alabildiğine kollayıp gözeten, çığırtkanlıktan uzak, bağlanıp çözülmelerde iyi, güzel ve arı biçimde gerçekleşecek bu daha insansıl sevgi, bizim boğuşup didinerek güç bela hazırlanmaya çalıştığımız sevgiye, iki yalnızlığın birbirine arka çıkacağı, birbirini sınırlayıp oluşturacağı, birbirine merhaba diyeceği sevgiye benzeyecek.

Bir şey daha var: Henüz çocukken sırtınıza vurulmuş o büyük sevginin yitip gittiğini sanmayın! Büyük ve güzel isteklerin, bugün size hâlâ yaşamınızda ışık tutan kararların bir zaman içinizde yeşerip olgunlaşmadığını söyleyebilir misiniz? Sanırım çocukluğunuzdaki sevgi belleğinizde öylesine güçlü ve sarsılmadan kalıyorsa, nedeni, onun ilk derin yalnızlığınızı ve içinizde kotardığınız ilk işi oluşturmasaydı. Bütün iyi dileklerimle, sevgili Kappus!

Dostun
Rainer Maria Rilke

SONE

Titrer içimde bir ah koyu karanlık
Yakınmasız, iç çekişlerden uzak
En sessiz günlerin için kutsanmışlık
Düşlerimin kardan çiçekleri arı ve ak.

İkide bir çıkar yoluma büyük soru
Küçülürüm geçerim vurdumduymaz
Geçer gibi bir gölün önünden
Göze alamam ölçmeye derinliğini.

Çöker üzerime bir hüzün öylesine
Gri rengi ışıltısız yaz gecelerinin
Çakıp söndüğü bir yıldızın bazen.

Yakarmak için aradığım sözcükler
Erir gider kavrulan dudaklarda
Ve sevgilere uzanır eller
Sağı solu yoklar da usulca.

(Franz Kappus)

Borgeby gard, Fladie, İsveç, 12 Ağustos 1904

Hani nerdeyse bir şey yok söyleyeceğim size yardım etsin, size pek bir yararı dokunsun, ama yine de biraz konuşmadan duramayacağım, sevgili Kappus.

Küçümsenmeyecek bir sürü üzücü olay yaşadınız, geçip gitti hepsi. Ama yazdıklarınızdan anladığıma göre, bunların geçip gitmesi kolay olmamış sizin için, canınızı sıkmış. Ancak, şöyle düşünün bir lütfen: Bu küçümsenmeyecek üzücü olaylar sizin benliğinizin ta ortasından vurup geçmedi mi daha çok? İçinizde bir sürü şey değişime uğramadı mı? Acaba hüzünlü anlar yaşarken siz kendiniz değişmediniz mi? Tehlikeli ve kötü hüzünler varsa, seslerini duymamak için insanlar arasına taşınanlardır bunlar: üstünkörü ve sersemce bir sağaltımdan geçirilen hastalıklar gibi işte biraz geriler, ne var ki kısa bir aradan sonra daha bir korkutucu açığa vururlar kendilerini; toplanıp biraraya gelirler içinizde, yaşam denilen nesneyi oluşturur, yaşanmamış, horlanmış, elden çıkarılmış yaşamı oluştururlar ve bu yaşam insanı ölüme sürükleyebilir. Bilgimizin elverdiğinden daha öteleri görebilseydik, sezgi duvarından biraz ötelere uzanabilseydi bakışlarımız, belki hüzünlerimizi sevinçlerimizden daha bir güvenle karşılayabilir, onlara katlanabilirdik. Çünkü içimize yeni bir şeyin, bilinmedik bir şeyin ayak attığı anlardır bunlar; duygularımız ne yapacağını bilememenin ürkekliğiyle konuş-

maz olur, içimizdeki her şey gerilere çeker kendini, bir sessizlik baş gösterir ve kimsenin tanıyıp etmediği o "Yeni" bu sessizliğin orta yerine gelip kurulur ve susar.

Sanırım üzüntülerimizin hemen tümü gerilim anlarıdır, bu anları bir felç gibi hissederiz üzerimizde; çünkü ruhumuzda bize yabancılaşmış duygularımızın yaşadığını işitmekten çıkarız; çünkü varlığımızdan içeri ayak atmış o nesneyle tek başımıza kalmışızdır; çünkü alıştığımız, kendisine aşina olduğumuz ne varsa bir an için çekilip alınmıştır elimizden; bir geçidin ta orta yerinde bulunuruz; bir geçit ki durmaz, geçeriz içinden. Dolayısıyla, üzüntüler de geçip gider: Ruhumuzdaki *Yeni,* daha öncekilere gelip katılan bu nesne, yüreğimizden içeri ayak atmıştır, yüreğimizdeki en içerlek odanın kapısından girmiştir içeri ve derken oradan ayrılmış, kanımızda dolaşmaya başlamıştır. Nedir bu, öğrenemeyiz bir türlü. Hiçbir şey olmadığına inandırılmamız güç değildir hani, ama yine de kapısından içeri bir konuğun ayak attığı ev nasıl değişirse, biz de bir değişiklik geçirmişizdir. Gelen kimdir, bunu bir türlü söyleyemeyiz; belki bizim asla bilemeyeceğimiz bir şeydir bu, ama geleceğin de bunun gibi içimize girdiğini, henüz geleceğe dönüşmeden bizde bir değişimden geçtiğini gösteren pek çok belirti vardır. Üzüntülüyken yalnız ve uyanık bulunmak pek önemlidir bu yüzden; çünkü geleceğin varlığımızdan içeri ayak attığı görünürdeki o suskun an, geleceğin sözde dışardan bize sokulduğu o çığırtkan ve rasgele an ile karşılaştırıldı mı, yaşa-

ma çok daha yakın bulunur. Üzüntümüzde ne kadar sessiz, sabırlı ve açık yürekli olursak, *Yeni* o kadar daha bir şaşmazlıkla, daha bir derinden işler içimize, o kadar daha çok bizim olur, o kadar daha çok *bizim* yazgımıza dönüşür ve günlerden bir gün "alnımıza yazıldı mı" (yani bizden çıkıp başkalarına geçti mi), onu kendimize işte öylesine akraba ve yakın buluruz. Bu da gereklidir bizim için. Başımıza bize yabancı bir şeyin değil, hanidir bizim olan şeylerin gelmesi gereklidir ve gelişimimiz de giderek bunu sağlamaya yönelecektir. Devinimle ilgili pek çok kavram var ki, artık eskisi gibi düşünmüyoruz bunları. Ne var ki, pek çok kimse kendi içlerinde yaşadığı süre yazgılarını emip varlıklarında bir değişimden geçirmedikleri için, kendilerinden dışarı çıkan şeyi bir türlü tanıyamamıştır; kendilerine kendi içlerinden çıkan şey öylesine yabancı görünmüştür ki, korkudan zihinleri karışarak onun henüz içlerine girdiğini sanmışlar, çünkü daha önce buna benzer bir şeyi asla içlerinde görmediklerine yemin etmişlerdir. Nasıl ki güneşin devinimi konusunda insanlar uzun zaman yanılgı içinde kalmışsa, geleceğin devinimi konusunda da henüz aynı yanılgı içinde yaşayıp gidiyorlar. Güneş yerinde duruyor, sevgili Kappus, sonsuz boşlukta yalnız bizleriz devinen.

Ve böyle bir durumda nasıl kolay olur işimiz?

Yine yalnızlık konusuna dönersek, gerçekte ortada bizim seçmemiz ya da seçmememize bağlı bir şeyin bulunmadığı giderek daha açıklık kazanmaktadır. Yalnızız *bir kez*. Hani aldanabilir, durum hiç de

böyle değilmiş gibi davranabiliriz. Hepsi o kadar. Oysa yalnız olduğumuzu görmek, hele böyle bir görüşten yola koyulmak ne kadar daha yerinde bir davranıştır. Doğru, başımızın döneceği kuşkusuzdur; çünkü gözlerimizin üzerinde dinlenegeldiği tüm nesneler çekilip alınacak elimizden, artık yakın diye bir şey kalmayacaktır ve tüm uzaklar sonsuz uzak'a dönüşecektir. Kim odasından alınır da önceden hemen hiç hazırlıksız, bir geçiş dönemi yaşamadan götürülüp ulu bir dağın doruğuna bırakılırsa, aynı baş dönmesini duyacaktır ister istemez; eşine rastlanmadık bir güvensizlik, o isimsiz'in ocağına düşmüşlük duygusu canına okuyacak, bir yerlerden aşağılara düştüğünü, boşluğa fırlatılıp atıldığını ya da binbir parça edildiğini sanacaktır: artık beyni ne kuyruklu bir yalan uydurmalı ki, duyularının yardıma yetişip onları bir açıklığa kavuşturabilsin. Örneğin, *yalnız kişi* için tüm uzaklıklar değişir, değişir tüm ölçüler ve dağın doruğundaki o insan gibi alışılmadık birtakım kuruntular, tuhaf birtakım duygular içte doğar. Öylesine duygular ki, gelişip büyüyerek tüm katlanılabilirliğin sınırlarını aşar gibidir. Ama işte *bunu* da yaşamamız gereklidir bizim. Kendi varlığımızı alabildiğine *geniş kapsamlı* bir nesne gibi görmek zorundayız; bu varlık içinde her şeyin, o ana dek işitilmedik şeylerin bile gerçekleşmesi mümkündür. Gerçekte bizlerde aranan tek cesaret: en acayip, en şaşılacak, en açıklanamaz şeyler karşısında cesur davranmaktır. İnsanların bu anlamda sergiledikleri korkak davranışların yaşama sayılamayacak kadar çok zararı do-

kunmuştur; "görüngü" diye nitelediğimiz yaşantılar, "hayaletler dünyası" denen bütün dünya, ölüm, bize aşina bütün bu nesnelerin tümü, her Allahın günü kendilerine karşı bir savunu eylemini sürdüregeldiğimizden yaşamın öylesine dışarlarına sürülüp atılmıştır ki, onları kavrayacak duyularımız körelmiş bulunmaktadır. Hele Tanrı konusunda yürekler acısıdır durum. Ne var ki, açıklanamazdan korku tek tek kişilerin yaşamını yoksullaştırmakla kalmamış, insandan insana ilişkilere de sınırlamalar getirmiş, sonsuz olanaklar ırmağını yatağından alarak kıyıda hiçbir olayın geçmediği kıraç bir bölgeye yerleştirmiştir. İnsan ilişkilerinin böyle dile gelmez ölçüde tekdüzelik ve yenilenmezlikle sürekli tekrarlanıp durmasına yol açan salt miskinlik değil, aynı zamanda üstesinden gelinebileceğine inanılmayan ve sonunun nereye çıkacağı bilinmeyen yeni bir yaşantı karşısında duyulan ürkekliktir. Ama her şeye hazırlıklı bulunan, hiçbir şeye, en bilmecemsi olaylara bile kapılarını kapamayan kişilerdir ki, bir başkasıyla aralarındaki ilişkiyi canlı bir nesne gibi yaşayacak, kendi varlığında da yaşanmadık köşe bırakmayacaktır. Çünkü tek kişilerin yaşamını büyük ya da küçük bir oda gibi düşünürsek, çok kişinin kendi odalarının ancak bir köşesini, diyelim bir pencere kenarını, üzerinde bir aşağı bir yukarı gidip geldikleri bir bölümünü tanıdıkları görülür. Ancak Poe'nun öykülerindeki tutukluları, korkunç zindanların duvarlarını elleriyle yoklayarak içine tıkıldıkları hücrelerin anlatılmaz korkunçluklarına aşina olmaya iten tehlikeli güvensiz-

lik insana çok daha yaraşır bir duygudur. Ama tutuklu değiliz biz. Tuzaklar kurulmamış, çevremize ağlar serpilmemiştir bizim. Dolayısıyla, bizi korkutacak ya da rahatımızı kaçıracak bir şey yoktur. Bizler yaşamın, yani kendilerine en uygun düşen bir *"ortamın"* içine yerleştirilmiş yaratıklarız. Kaldı ki, binyıllar süren bir uyumun sonunda yaşamın kendisine öylesine benzer bir duruma gelmişiz ki, hiç kıpırdamaz, sesimizi çıkarmazsak bizi çevreleyen nesnelerden pek ayrılabilir yanımız kalmaz. Dünyamıza karşı güvensizlik beslememiz için bir neden yoktur elimizde, çünkü bu dünya bize karşı değildir. Birtakım korkular içeriyorsa, *bizim kendi* korkularımızdır hepsi; bu dünyada uçurumlara rastlanıyorsa, bizimdir tümü uçurumların; birtakım tehlikelerle yüz yüze geliyorsak bu dünyada, bu tehlikeleri sevmeye çalışmak zorundayız. Her zaman kolaydan değil, zordan yana olmamızı bize öğütleyip duran o ilkeye göre bir çeki düzen vermeye görelim, kendi yaşamımız ve şimdi henüz bize yabancının yabancısı görünen nesneler bizim en yakın sırdaşımıza, en vefakâr dostumuza dönüşecektir.

Bütün ulusların başlangıç döneminde yer alan o eski söylenceleri nasıl unutabiliriz? Başka çıkar yol kalmayınca prenses kılığına giren ejderhaların konu edildiği söylenceler, nasıl silinip gider belleğimizden? Belki yaşamımızdaki tüm ejderhalar ejderha kılığına girmiş prenseslerdir de, bizi bir yol güzel ve cesur görmeleri yetecek, yine prenseslere dönüşeceklerdir. Belki yaşamdaki tüm korkunç nesnelerin,

işin aslı iyice araştırıldı mı, bizden yardım bekleyen kolu kanadı kırık yaratıklar olduğu anlaşılacaktır.

Böyle olunca, sevgili Kappus, bir hüzün, şimdiye dek bir eşine daha rastlamadığınız kadar devcileyin bir hüzün gelip dikildi mi karşınıza, sakın korkuya kapılmayın. Bir tedirginlik, bir ışık demeti ya da bir bulutun gölgesi gibi elinizin üzerinden kayıp gitti mi, ürkmeyin sakın. Size bir şeylerin olup bittiğini düşününüz; yaşamın sizi unutmadığını, sizi elinden tuttuğunu geçirin aklınızdan; yaşam, sizin düşmenize fırsat vermeyecek demektir bu. Ne diye bir tedirginliği, bir acıyı, bir hüznü yaşamınızın dışında bırakmaya çalışıyorsunuz? Bunların sizin varlığınızda ne işlevler gördüğünü bilmiyorsunuz ki! Nerden çıktıkları, sizden ne istedikleri sorusunu boyuna kendi üzerinize salmanızın anlamı var mı? Bir geçiş dönemi yaşadığınızı, hiçbir şeye değişmeye olduğu kadar güçlü bir istek duymadığınızı bilmiyor musunuz sanki? Varlığınızda sağlıklı denemeyecek kimi şeyler gerçekleşiyorsa, hastalığın bir araç niteliği taşıyıp organizmanın kendisini yabancı nesnelerden özgür kılmasını sağladığını unutmayın. Bu gerçek karşısında organizmanın hastalanmasına, aradığı bütün hastalığa kavuşup onu açığa vurmasına yardım elini uzatmaktan başka şey düşünülebilir mi? Çünkü organizmanın gelişmesi demektir bu. Sizin içinizde de, sevgili Kappus, çok şey olup bitiyor şimdilerde; bir hasta gibi sabrı elden bırakmamalı, iyileşmek üzere bulunan biri gibi geleceğe güvenle bakmalısınız; öyle ya, belki bunların hem berikisi, hem ötekisisiniz. Dahası var:

Kendi kendisini gözetim altında tutması gereken bir hekimsiniz beri yandan. Ancak, her hastalığın öyle günleri vardır ki, eli kolu bağlı beklemekten başka bir şeyin üstesinden gelemez hekim. Kendi kendinizin hekimi olacak sizin de öncelikle yapmanız gereken şey budur.

Kendi kendinizi pek fazla dinlemeyin, sevgili Kappus! Size olup bitenlerden vakitsiz sonuçlar çıkarmaya kalkmayın! Kendi haline bırakın işi! Yoksa geçmişinize birtakım suçlamalar açısından (ahlak açısından yani) bakmak gibi bir duruma düşersiniz pek kolaycacık. Şimdi başınıza gelenlerde geçmişinizin rolü bulunduğu kuşkusuz. Çocukluk çağımızın yanılsamalarından, isteklerinden ve özlemlerinden içinizde etkisini sürdüren bir şey varsa, sizin şimdi anımsayıp mahkum ettiğiniz şey değildir bu. Yalnızlık ve çaresizlik içinde yaşanmış bir çocukluğun olağanüstü koşulları öylesine çetin, öylesine karmaşıktır, o kadar çok etkilere açık, beri yandan gerçek yaşamsal ilişkilerinden öylesine soyutlanmıştır ki, bu çocukluktan içeri sızacak çirkin bir davranışı çirkin davranış diye görmek doğru değildir. Genel olarak isimleri kullanırken hayli dikkat etmek gerekir; suçun asıl kendisi olan isimsiz ve kişiye özgü davranış değil, suçun ismidir ki, pek çok kez bir yaşamı yıkıp geçer; oysa suçun kendisi belki bu yaşamın pek belirli bir zorunluğudur ve yaşam tarafından zahmetsizce yüklenilebilir. Ve harcadığınız güç size o kadar büyük görünüyorsa, nedeni kazanacağınız zafere aşırı değer vermenizdir; duygularınızda haklı olmakla bir-

likte, üstesinden geldiğinizi düşündüğünüz şey değildir "büyük olan"; büyük olan şey, sizin daha çocuklukta o yalan dolanın yerine koyabilecek bir nesneyi, doğru ve gerçek bir nesneyi elde bulundurmanızdır. Zaten onsuz kazandığınız zafer ahlaksal bir tepkiden öteye geçmez, fazla bir önem taşımazdı; ama şimdiki durumda yaşamınızın bir parçası olmuştur bu zafer; içimde bunca dileklerle düşündüğüm yaşamınızın, sevgili Kappus. Bu yaşamın çocukluktan nasıl çıkıp "büyük şeylere" ulaşmayı özlediğini anımsıyor musunuz? Şimdi onun büyük şeylerden ayrılıp daha büyük şeylere ulaşmayı özlediğini görüyorum. Dolayısıyla, çetin olmaktan geri kalmayacaktır bu yaşam. Ama böyledir diye de büyüyüp gelişmesi sona erecek değildir.

Benden bir şey daha söylememi isterseniz, şunu derim size: Sizi avutmaya kalkan kişinin kendisi, sizin bazen hoşunuza giden yalın ve sessiz sözcükler arasında zahmetsiz yaşayıp gidiyor. Yaşamı çileler, hüzünlerle dolu ve çok daha kötü sizinkinden. Gel gelelim bir başka türlü yaşasaydı, sizin için o avutucu sözcükleri de bulamazdı.

Dostunuz
Rainer Maria Rilke

Furuborg, Jonsered, İsveç, 4 Kasım 1904

Sevgili Kappus,

Mektupsuz geçen bu süre içinde ya yollardaydım ya da işim öylesine başımdan aşkındı ki, size yazmaya fırsat bulamadım. Şimdi de yazmaya üşeniyorum, çünkü az önce o kadar çok mektup yazdım ki, parmaklarım yoruldu iyice. Söyleyeceklerimi yazdıracak biri olsaydı, çok şey anlatabilirdim. Ama şu durumda uzun mektubunuza yanıt olarak birkaç satırla yetinmen gerekecek ister istemez.

Sevgili Kappus! Sık sık öylesine yoğun dileklerle sizi düşünüyorum ki, bu düşünmelerimin, şöyle ya da böyle, size bir yardımı dokunması gerekirdi. Yazdıklarımın size doğrusu bir yarar sağlayacağından çokluk kuşku duymaktayım. Sakın bana gerçekten yardımlarını görüyorum demeyin mektuplarım için. Fazla bir umuda kapılmadan alın onları, uzun boylu bir şükran duygusuna içinizde yer vermeyin, bekleyelim, yarın neler gösterecek.

Mektubunuzdaki tek tek sözler üzerinde durmamdan bir şey çıkmayacak belki; çünkü kuşkulara eğiliminiz, iç ve dış yaşamınız arasında uyum sağlama yeteneksizliğiniz ya da sizi sıkan bütün öbür sorunlar üstüne söyleyebileceklerim, şimdiye dek söylediklerimden değişik şeyler olmayacak; sabır gösterip katlanmanızı, saflık gösterip inanmanızı diledim

hep ve yine dileyeceğim. Çetin olana ve başkaları arasındaki yalnızlığınıza giderek güven beslemenizi salık vereceğim. Gerisini yaşamın kendisine bırakın. İnanın bana, yaşam haklıdır, ne olursa olsun haklıdır yaşam.

Duygulara gelince: sizi bütünüyle kavrayıp yücelten duyguların hepsi saf ve temizdir; varlığınızın yalnız bir yanını kavrayıp sizi çarpıtan duygularda ise bir saflık ve temizlik yoktur. Çocukluğunuz üstüne düşüncelerinizin tümü iyidir. Sizi şimdiye kadar en iyi saatlerinizde olduğunuzdan *daha iyi* duruma getirebilecek her şey iyidir. *Bütün* kanınıza işlemişse, gelip geçici bir esriklik değilse, bir bulanık hüzün olmayıp baktığınız zaman dibini görebileceğiniz bir sevinçse bu, tüm açılıp yayılmalar iyidir. Bilmem anlatabiliyor muyum?

Sonra kuşkunuz da iyi bir özelliğe dönüşebilir, yeter ki *eğitin* onu. *Bilici* olmalı kuşkunuz, eleştirici olmalı. Size bir şeyi zehir etmek istedi mi sorun bakalım, *neden* şu ya da bu şey çirkinmiş, kanıtlar isteyin, sınamadan geçirin kendisini. Belki o zaman çaresiz kalacak, ne yapıp edeceğini bilemeyecektir; ama belki de kafa tutacaktır size. Sakın arkasını bırakayım demeyin, kanıt isteyin hep ve her defasında böyle davranın, böyle uyanık ve şaşmaz. Bakacaksınız bir gün gelecek, kuşkunuz sizi mahveden bir nesne özelliğini yitirecektir; hizmetinizde çalışan en iyi uşaklardan birine dönüşecek, belki de yaşamınızın kurulup çatılmasına katkıda bulunan tüm güçlerin en akıllısı olacaktır.

Size söyleyeceklerimin hepsi bu kadar, sevgili Kappus. Bu mektupta size küçük bir şiirin ayrı basımını da yolluyorum, Prag'da yayınlanan *Deutsche Arbeit* dergisinde çıktı. Bu şiirde size yine yaşam ve ölümden söz açacak, her ikisinin de büyük ve görkemli şeyler olduklarını söyleyeceğim.

Dostunuz
Rainer Maria Rilke

Paris, Noel'in ikinci günü, 1908

Sevgili Kappus! Bu güzelim mektubu sizden almakla ne çok sevindiğimi bilemezsiniz. Bana verdiğiniz haberler, bu durumlarıyla bir gerçeklik ve dile getirilmeye değer bir özellik taşıyor, iyi haberler gibi gördüm hepsini, üzerlerinde düşündükçe gerçekten iyi haberler sayılabilecekleri kanısına vardım. Doğrusunu isterseniz, bunu size Noel gecesi yazmayı isterdim; ne var ki, aralıksız sürdürdüğüm çalışmalarla geçti kış ve bizim eski Noel öylesine hızla çıkageldi ki, değil yazmak, en zorunlu alışverişleri yapmaya bile vakit bulamadım.

Ama bayram günlerinde sizi düşündüm sık sık. Boş dağlar arasında yer alan ve o yaman Güney rüzgarlarının iri lokmalara ayırıp yutacakmış gibi üzerine saldırıp durduğu yalnızlık kalenizde nasıl bir sessizliği yaşadığınızı kafamda canlandırdım.

Böylesi devinimlerin içerisinde yer alabileceği sessizlik yoğun olmalıdır kuşkusuz. Bütün seslere bir de uzaktaki denizin katıldığını, belki bu tarihöncesi uyumda en içsel ses sayılacak denizin sesinin ötekiler arasında yankılandığını tasarlayın kafanızda; sizin güven ve sabırla davranmanızı ve yaşamınızdan bir daha silinmeyecek bu devcileyin yalnızlığın sizin üzerinizde çalışmasına izin vermenizi dilemekten öte yapacak şey kalmıyor. Öyle bir yalnızlık ki, ilerdeki tüm yaşamınızda, tüm işlerinizde isimsiz

bir etki olarak sürüp gidecek ve alacağınız kararları çığırtkanlıktan uzak bir şekilde yönetecek; atalarımızın kanı içimizde nasıl sürekli devinip durur ve yaşamımızın dönüm noktalarında kendi kanımızla bir kezliğine, bir daha yinelenmeyecek gibi birleşip kavuşursa, onun gibi tıpkı.

Evet; bu sağlam, bu dile gelebilir yaşamı sürmeniz, bu rütbeyi, bu üniformayı, bu mesleği, bütün bu somut ve sınırları belirli nesneleri kendinizde bulundurmanız sevindiriyor beni. Hepsi de öyle şeyler ki, bu çevrelerde aynı şekilde kendini soyutlamış az sayıdaki erat karşısında bir ciddilik ve zorunluluk kazanıyor, askerlik mesleğinin oyunsallığı ve zaman öldürücülüğü dışında uyanık bir kullanım alanı buluyor kendine, bağımsız bir dikkate olanak sağlamakla kalmıyor, onu doğrudan eğitip yetiştirerek ortaya çıkarıyor. Bize gereken tek şey, üzerimizde çalışacak olayların, bizi zaman zaman doğanın büyük nesneleri karşısına çıkaracak koşulların içinde yaşamaktır.

Sanat da bir çeşit yaşamadan başka şey değildir, şöyle ya da böyle yaşayarak insan bilmeden kendini buna hazırlayabilir. Gerçek her meslekte, gerçeğe uzak yarı artistik bir meslektekinden daha yakın olabilir insan ona, onunla daha yakın bir komşuluk ilişkisi içinde yaşayabilir. Yarı artistik meslekler sanata yakınlık süsü altında tüm sanatın varlığını yadsır pratikte ve onun üzerine yürür. Örneğin, bütün gazeteciliğin, hemen bütün eleştirinin, edebiyat adını taşıyan ve taşımak isteyen nesnelerin büyük çoğunluğunun yaptığı bundan başka bir şey değildir. Tek söz-

le; sizin o yana sürüklenme tehlikesini atlatmanız ve kaba gerçeğin bir köşesinde yalnızlık içinde ve gözüpek yaşamanız sevindiriyor beni. Dilerim, yeni yıl sizi bu durumdan ayırmaz, durumunuzu daha da güçlendirir. Hep dostunuz kalacak.

Rainer Maria Rilke

Yaşamöyküsü

Çocukluk ve İlkgençlik Yılları
(1875-1896)

Prag'da doğar Rilke, Heinrich Sokağı 19 nolu evde bir cumartesiye rastlayan 4 Ocak 1875 tarihinde gözlerini dünyaya açar. St. Heinrich kilisesinde vaftiz edilerek René Karl Wilhelm Johann Josef Maria isimlerini alır. Kız kardeşi kendisi doğmadan bir yıl önce küçük yaşta ölmüştür, dolayısıyla Rilke ailenin tek çocuğudur ve tek çocuğu olarak kalır. Babası orta dereceli bir memurdur. Tertemiz bir sicille geçen on yıllık hizmet süresine karşın bir türlü subaylığa terfi ettirilmeyişi, ayrıca boynuna musallat olan bir ağrı nedeniyle askerlik mesleğinden ayrılmış, Prag'da avukatlık yapan ağabeyinin, yeni kurulmuş Turna-Kralup-Prag demiryolu ortaklığında kendisi için bulduğu bir işte çalışmaya başlamıştır. Eskiden kalmış kimi belgeler, Rilke'nin baba tarafından Kärnten bölgesinde yaşamış çok eski soylu bir aileden geldiğini göstermektedir. İlerde durumu araştırıp açıklığa kavuşturmayı kendine iş edinen Rilke, ailenin izini Kuzey Bohemya'ya kadar izlemeyi başarır, Aussig yakınındaki Türmitz kentinde bir belge geçirir ele; belgede çiftçilikle uğraşan bir atasının ismi vardır. Rilke'nin annesi Phie (Sophie) de babası gibi Prag'da doğar, Prag'ın yerlisi bir ailenin çocuğudur; Bohemya Tasarruf Sandığı yönetim kurulu üyelerinden Carl Enz'tir babası; kızlık adı Kinzelberger olan eşi Caroline'yi ve Sophie de içinde olmak üzere dört çocuğunu Herrengasse'deki 8 nolu evde beyler gibi yaşatmıştır. Rilke'nin babası 1906 yılında ölür, yetmişini doldurmamıştır henüz; bir süre sonra da ozan, annesini ve anneannesini kaybeder.

Rilke'nin anne ve babası 24 Mayıs 1873'de evlenmiştir. Aynı yıl ailenin toplum içindeki saygınlığı hayli artmış, en son

eyalet avukatlığı ve noterler odası başkanlığı yapan amca Jaroslav'a, Rilke Ritter von Rüliken adıyla babadan oğula geçen soyluluk payesi verilmiştir. Amca Jaroslav'ın gösterdiği ilgi aileyi ayakta tutar, yaşam boyu ozana uzanmış yardım ellerinden birini oluşturur.

İlk çocukluk döneminden kalma resimler sarı bukleli saçlarla gösterir Rilke'yi; okul çağında çekilmiş resimlerdeyse canlı ve oynak bir özgüven duygusu kendini ele verir. Babasıyla ilişkisi üstüne 6.1.1923'de Muzot'tan Kontes Margot Sizzo'ya yolladığı bir mektupta şöyle yazar Rilke: "Anımsıyorum da, babamla birbirimizi anlayıp karşılıklı birbirimizin değerini teslim etmek hiç de kolay olmazdı bazen; böylesi durumlarda bile doğrusu onu ne çok severdim. Sık sık öyle olurdu ki, ya bir gün babam ayrılıverirse aramızdan diye ansızın bir düşünce geçerdi zihnimden; o zaman aklım karışır, yüreğim sanki parçalanacakmış gibi çarpmaya başlardı."

Oysa annesine karşı ilişkisi büsbütün değişiktir Rilke'nin, acılarla çarpıtılmış bir ilişkidir bu; gerek üstesinden gelemeyerek yarıda bıraktığı ve sonradan hep nefretle andığı askeri okuldaki öğrencilik yıllarını, gerek annesine karşı içinde işte öylesine geniş boyutlara varan soğukluğu yaşam boyu bir yük gibi sırtında duyumsar. Tedirginlik içinde yaşayan annesini bir ziyaretinin ardından Münih'te savaş yıllarının şaşkınlığı içinde yazılmış 14 Ekim 1915 tarihli şiir, annesine karşı ilişkisindeki o umutsuz çaresizliği dile getirir:

> "Gördün mü, annem yıkıyor beni/ Taş taş alıp üstüme koydum/ Küçük bir ev kurdum, tam bitti işim/ Gördün mü, annem geliyor şimdi/ Geliyor annem, yıkıyor evimi, gördün mü..."

1882 yılında Piaristler'in yönettiği *Deutsche Volksschule*'ye (Alman İlkokulu) yazılır Rilke; okulda zorunlu dil Bohemcedir; beri yandan Fransızca öğrenir annesinden. Derslerde üs-

tün başarı gösterir, okula gidemediği günler hayli fazladır, yaz tatillerini annesiyle Kuzey Bohemya'da geçirir. 1884 yılında ilk kez kendi yazdığı bir şiiri evlilik yıldönümlerinde anne ve babasına okur; bunun üzerine anne ve baba, ilerdeki bayram ve seyranlarda oğullarından her seferinde böyle şiir şöleni beklerler. Ürkek ve çekingen ilk şiir denemeleri, 1888 yılında rahat bir akış izlemeye başlar ve bundan böyle herhangi bir aksama olmadan sürüp gider aralıksız.

René Rilke söz konusu tarihte St. Pölten'deki askeri ortaokulun bir öğrencisidir; amcası Jaroslav, iki yıl önce bu okul için yeğenine bir burs sağlamıştır. Anne ve babanın evliliği, kasvetli günlük yaşamın zor ve sıkışık koşullarına dayanamayarak un ufak olmuştur sonunda. Anne ve baba, Prag'da ayrı konutlarda yaşamaya başlar ilkin; daha sonra anne Viyana'ya taşınır, yaşamının büyük bir bölümünü gezilere çıkarak geçirir. Anne ve babasının evliliklerinin yıkılması karşısında on yaşındaki Rilke, babasının bir zaman boşuna çalışıp bir türlü elde edemediği mesleğe kavuşmak, yani subay olmak için askerî okula yazılmayı kabullenir. St. Pölten'de ortaokulun alt bölümünü bitirdikten sonra Eylül 1890'dan Nisan 1891'e kadar altı ay Moravya – Weisskirchen'de askeri ortaokulun üst bölümünde okur. Gerek bedensel, gerek ruhsal bakımdan kendisini alabildiğine yoran askeri okul yaşamına karşı yıllar boyu içinde biriken başkaldırı burada iyice yoğunluk kazanır sonunda; babasının iznini alarak okuldan ayrılmaya bakar, sağlık durumunun elverişsizliği dolayısıyla 3 Haziran 1891'de okulla resmen ilişkisi kesilir.

Askerî okulda geçen beş yılın varlığında ne büyük bir yıkıma yol açtığını, çok geçmeden kaleme aldığı mektuplarla kimi yazılarında acı acı dile getirir Rilke. Askerî okuldaki yaşantılarını "askerlik romanı" adı altında sanatsal açıdan ele almayı kendisine kaçınılmaz bir görev bilir, böyle bir romanı yazma düşüncesini 1898'den başlayarak ileri yaşlara dek kafasında yaşatırsa da tasarı gerçekleşmeden kalır, roman bir türlü

kaleme alınamaz. Söz konusu yapıtları, 1894'te Velhagen ve Klasing'in basmaya yanaşmadığı, dolayısıyla yayınlanmadan kalan *Pierre Dumont* ile 1899'da kaleme alınıp Maximilian Harden'in 1903'de *Zukunft* dergisinde yayınladığı *Turnstunde* (Beden Eğitimi Dersi) öyküsüdür.

Her şeye karşın subay olma düşüncesini ilerde bir kez daha kafasından geçirir, 1891'de Linz'e taşınır; buradaki ticaret akademisinde üç yıllık bir kurs görecek, daha sonra vereceği olgunluk sınavıyla subay olma hakkını kazanabilecektir; ancak on altı yaşında özgürlük ve bağımsızlık yolunda attığı bu ilk adım sonuçsuz kalır. Bir yandan okuldaki derslerinde başarı gösterirken, öte yandan not defterlerini şiirlerle doldurur ve kendini aralıksız okumaya verir; ama yine de bir boşluk duygusu kemirir, oyar içini. Bir kızla flört eder, notlardan birinde öfkeyle söz açar bu olaydan, Prag'a dönmek istek ve zorunluğunu duyar, nisan 1892'de akademiden ayrılır.

Amcası Jaroslav'ın büyük bir cömertlikle yaptığı yardımlar, apayrı bir geleceğin kapısını aralar kendisine; Prag'da özel ders alarak üç yıl içinde lise bitirme sınavlarına hazırlanıp ardından hukuk öğrenimi görmesi ve oğullarının hepsi ölmüş amcasının hukuk bürosunun başına geçmesi planlanır. Wassergasse 15 Bl'de oturan halası Gabriele Kutschera'nın yanında yatıp kalkar; öğrenimi bitinceye kadar amcasından ayda 200 Gulden tutarında bir burs alacaktır; ne var ki, amcasının 1892 yılında ölmesi kendisini yine eski bağımsızlığına kavuşturur. Amcasının vasiyeti olan 200 Guldenlik burs ile babasından aldığı aylık para, yaşaması için yeterli ve güvenilir temeli oluşturur.

Liseyi dışarıdan bitirme girişimi başarıyla sonuçlanır, 9.7.1895'te Prag'da Graben Lisesi'nde olgunluk sınavını pek iyi dereceyle verir. Yeğeni Giesela'nın arkadaşı Valarie von David-Rhonfeld'le tanışır. Artistik yetenek sahibi bir kadın olan Bayan Rhonfeld'le gerek okul ödevleri, gerek yazdığı şiirler üzerinde hiç çekinmeden ve coşkuyla tartışıp konuşur; be-

ri yandan, kendisine karşı duyduğu hayranlık dolu sevgiyi şiirlerinde dile getirir. Bayan Rhonfeld sayesinde gerekli dayanma gücüne kavuşur. 1894'de Strassburg'ta kendi kaleminden çıkmış ilk küçük kitap olan *Yaşam ve Şarkılar*'ı (Leben und Lieder) yeğeninin arkadaşına adar.

Kış yarıyılında dinleyici olarak Alman Carl-Ferdinand Üniversitesi'nin felsefe bölümüne yazılır. Yaz yarıyılında ise hukuk fakültesine kaydolur. Sanat tarihi, felsefe, tarih, Alman edebiyatı okur; edebiyat profesörü August Sauer'den sürekli destek ve teşvik görür. Valerie von David-Rhonfeld'e veda edip ayrılmakta güçlük çekmez. Üniversitedeki arkadaşlarla düşüp kalkmaz pek; o zamana kadar tek başına sürdürdüğü çalışmalarla kendine iyi kötü bir isim yapmıştır; bundan böyle edebiyatçılar, sanatçılar ve tiyatrocularla düşüp kalkmak ister. Bohemya Alman Sanatçı ve Yazarlar Derneği *Concordia* üyelerinden "hüsnü kabul" görür. Bohemya Alman Plastik Sanatçıları Derneği'nde şiir ve nuvellerini okur, bu arada Emil Orlik'in keskin karakaleminin okuna hedef olmaktan kendini kurtaramaz.

Henüz yirmi yaşındadır Rilke; yapıtlarını öylesine bir kolaylıkla kaleme alır ki, şaşmamak elde değildir. Her yıl Noel'de yeni bir şiir kitabı hazırdır, *Yaşam ve Şiirler*'i 1895'te *Larenopfer* (Larlar'a Adak) izler; ancak o yıllarda gerçekten tanıma fırsatı bulduğu "çok kuleli Prag" panoramasını çizer kitapta. *Larenopfer'i Traumgekrönt* (1896) ve *Advent* (1897) adındaki yapıtlar kovalar. Rilke'nin kendisi, şiirleri, düzyazıları, çiziktirmeleri, psikolojik oyunları ve kitap konuşmalarının yirmi değişik dergide yayınlandığını söyler bir yerde. Oyun alanındaki çalışmaları 1900 yılına dek sürer, içlerinden sekizi bugün elimizde bulunan oyunlardan *Im Frühfrost* (Erken Don) ile *Jezt und in der Stunde unseres Absterbens* (Şimdi ve ölüm Saatimizde) 1987 ve 1898 yıllarında sahneye konur. Çok sayıdaki öyküler de yüzyıl sonuna dek nerdeyse tümüyle yazılıp bitirilir. *Am Leben hin* (Yaşarken Ölüm) ve *Zwei Prager*

Geschichten (İki Prag Öyküsü) adındaki kitaplar, Ludwig Ganghofer'in salık verdiği Stuttgart'taki Bonz Yayınevi'nde 1898 ve 1899 yıllarında çıkar. 1900 Noel'inde ise *Vom lieben Gott und Anderes* (Aziz Tanrı Üstüne ve Başka Yazılar) Insel Yayınevi'nce yayınlanır, bunu Berlin'deki Axel Juncker Yayınevi tarafından basılan *Die Letzten* (Sonuncular) izler. Ayrıca sağ da solda dağınık pek çok yapıtı basılır ozanın, pek çok yapıtı yayınevlerinin arşivlerinde yitip gider.

Bütün bu işlerin yanı sıra yoğun bir yazışmayı sürdürür Rilke. Böyle bir yazışmaya yol açan başlıca neden, çıkardığı *Wegwarten-dem Volke geschenkt* adındaki bir dergidir. Tiyatro işleri için Viyana'ya, meslektaşlarıyla görüşmelerde bulunmak için Dresden'e, Macaristan Krallığı'nın bininci kuruluş yıldönümü şenliklerine katılmak için Budapeşte'ye gider. Tatillerini Salzkammergut'ta geçirir hep. 1897'den 1901'e kadar ilk yaz geldi mi, mevsimin bir ayını Gardesee (Garda Gölü) kıyısındaki Arco kentinde yaşayan annesine ayırır, gidip ziyaret eder kendisini, bu işi hiç aksatmaz. Derken Venedig (Venedik'teki antik tiyatro), ardından Floransa kapılarını açar ozana. Edebiyat tutkusu, Rilke'yi tüm güçlerini seferber etmeye zorlar. Bunda, geleceği bakımından önemli rol oynayan, ama artık çekiciliğini yitirmiş bulunan subaylık mesleğinin yerini yazarlık mesleğinin de alabileceğini kanıtlama isteğinin, hatta zorlamasının da payı vardır.

Bu pek yoğun çalışmaların telaşı içinde üniversite öğrenimine gereken zaman ayrılamaz; hele 1896 kış yarıyılı için Prag'dan Münih'e taşınan ozanın, burada Lou Andreas-Salomé ile tanışması söz konusu öğrenimi iyice aksatır.

Üniversite Yılları

(1896-1900)

Münih'e taşınması, Rilke'yi o "bir sürü düşmanlık ve sahtelikler" kenti Prag'ın bunaltıcı taşra havasından çözüp alır kuşkusuz, ona geniş bir yaşam alanının kapılarını açar. Ne var ki, Münih'te geçirilen kışın getirdiği tüm yenilikler, sağladığı tüm avantajlar, öğrenim olanağı edinilen yeni dostlar, ki Wilhelm von Scholz. Jacob Wassermann, müzisyen Oscar Fried de bunlar arasındadır, 36 yaşındaki Lou Andreas-Salomé'nin yanında önemlerini yitirir. Ozanın yaşamı üzerinde kesin söz sahibi olur Bayan Salomé; Rilke kendisine kayıtsız şartsız bir güven besler; gerçi yolları çok geçmeden ayrılır birbirinden, ama sonraki yıllarda da Rilke içine düştüğü bütün ciddi bunalımlarda ona başvurur, ondan akıl rica eder, yardım bekler, tanıştıkları andan başlayarak yaşamının hiç de rahat denemeyecek son günlerine dek hiçbir sözcüğün dile getiremeyeceği ölçüde ona bağlı hisseder kendini.

Lou Andreas-Salomé yalnızca birkaç ay için, yani geçici bir süre Berlin'deki evinden ayrılıp Münih'e gelmiştir. Rilke, 1896 Mayısının başında ilk kez görür Bayan Salomé'yi, onunla küçük bir köy olan Wolfratshausen'a gider, dinlenir burada, fırtınalı birkaç mutlu yaz haftası geçirir. 1 Ekimde Münih'ten ayrılır; Bayan Salomé'nin peşine takılıp dört yıl gibi bir süre yaşayacağı Berlin'e gelir. Berlin'in bir kenar semtinde, ormana yakın bir yerde kalır ilkin, son olarak Schmargendorf'ta Andreas çiftine yakın bir eve taşınır. Dr. Friedrich Carl Andreas, Berlin üniversitesinin oryantalistik bölümünde Acem dili ve edebiyatı rektörüdür ve 1903 yılında aldığı bir çağrıya uyup ordinaryus profesör olarak Göttingen'e gider.

Ozanın adını René'den Rilke'ye çevirir Bayan Salomé;

Rilke de söz konusu değişikliği hemen benimser, Lou ile bir arada yaşaması kendisi için her bakımdan yeni bir başlangıç oluşturur. Çiğden ıslak otlar üzerinde yalınayak sabah yürüyüşleri, evde gereksinim duyulan odunları kırmalar, sade yemeklerin vejetaryen yöntemine göre hazırlanması önemle üzerinde durduğu uğraşlardır. Bütün bu uğraşlar gururla doldurur içini. Alkol, kahve, baharat gibi nesnelerden el çeker, bir başka türlü bakar yaşama.

Rilke'nin Lou Andreas–Salomé'nin yanında yaşadığı en önemli olay, kadının yurdu olan Rusya'yı gidip görmesi olur. Daha Rusya'ya ayak atar atmaz, kendi yurdu gibi duyumsar burasını. Biri 1899 paskalyasında, öbürü 1900 Mayısından Ağustos ayına dek olmak üzere Bayan Salomé ile bu ülkeye yaptıkları her iki geziyi yurda, yuvaya bir dönüş gibi algılar. 1926'da Leonid Pasternak'a: "Eski Rusya bir daha silinip gitmemek üzere varlığımın temel direkleri arasına kök saldı", diye açıklar ilerde. Moskova'da birden çok portre eskisizini yapan Pasternak üzerinde bir "Rus aydını" izlenimini bırakır. Leonid Pasternak'ın on yaşındaki oğlu Boris'in belleğine, "boylu boslu Salomé'nin yanı başında koyu renk Tirol atkısıyla" ozanın görüntüsü bir daha silinmemek üzere yer eder. İçlerinden çoğunu Andreas çiftinin aracılığıyla Berlin'de tanıdığı Stefan Georg, Carl Hauptmann ve Gerhardt Hauptmann kardeşler, üniversitedeki hocası Georg Simmel, yayınevi sahibi Fischer çifti gibi ünlü kişilerden çok, Rusya'nın insanları etkiler Rilke'yi; bunlar arasında işçiler, köylüler ve uzaktaki küçük bir Volga köyünde yaşayan taşra şairi Spiridon Drozzin gibi sanatçılar vardır. Rilke'nin her iki geziye ilişkin en önemli yaşantılarını, Moskova'daki çeşitli kişileri ziyareti ve Yasnaya Polyana malikânesine uzanarak insanda derin bir saygı uyandıran Leo Tolstoy'u, "yanına hep bir oğul gibi varılan bu ak pak ihtiyarı" görmesi oluşturur. Bir ara Volga'dan yukarılara doğru çıkar ozan, Saratov'dan Yaroslavl'a gider, yolda karşılaştığı Rus topraklarının başka yerlerdekinden daha gör-

kemli görünümü enikonu etkiler kendisini. Rus dindarlığındaki derinliğe, Moskova'da geçirdikleri paskalya gecesi tanık olur, daha sonra Kiyev'deki mağara manastırlarında hepsinden güçlü biçimde bulur aynı derinliği. Rus konukseverliğini, yazar Tolstoy ile uzaktan akraba olan Kont Nikolay Tolstoy'un evinde tüm boyutlarıyla yaşar. Berlin'de sanat tarihi derslerinin yanı sıra Rusça derslerine de devam etmiş, ama Rusça'yı daha çok kendi başına çalışarak öğrenmiştir. Moskova ve Petersburg'ta müzeleri, galerileri ve kitaplıkları dolaşır; Rus ressamları üstüne yazmayı tasarladığı denemeler için gereken malzemeyi toplayabilmek üzere Lous Andreas ile birlikte Rus edebiyatı, Rus tarihi ve Rus sanat tarihi incelemelerine verir kendini. Rus ressamları arasında özellikle Kramskoy'a, İvanov'a ve Levitan'a hayranlık duyar. 1899-1900 kışında Rusça'dan çeviriler yapmaya koyulur, Çehov'un *Martı*'sını ve Dostoyevski'nin *Yoksullar*'ının kimi bölümlerini Almancaya aktarır; köy şairi Drozi'nin şiirlerini ve bazı yapıtlarını Almanca'ya çevirir. 1900 kasım sonu ve aralık ayının başında Lou Andreas Salomé için altı şiir yazar. Annesine yolladığı bir mektupta açıkladığına göre, o zamanki planı gerek çağdaş, gerek eski Rus sanatını Almanya'da tanıtmak, sergiler açıp denemeler yazarak sanat tarihi konusundaki yapıtları Almanca'ya kazandırmak, dolayısıyla kendisine bir gelecek sağlamaktır. Ne var ki, tasarılarından hiçbiri gerçekleşmez; 1903/1904 kışında Roma'da "sırtında eski bir Rus geceliği" *Igor Şarkısı*'nı (Igor-Lied) tamamlarsa da, söz konusu yapıt daha başka pek çokları gibi sağlığında yayınlanmaz. Ozanın sonradan kısaca 'cep defterleri' diye nitelediği ve evde, yolculukta, derste, kahvede, nerede olursa yanından ayırmadığı "eskiz defterleri" yeni çalışmalarla dolar sürekli; daha Roma'da Rusça şiirlerin yanı sıra Fransızca yazılmış tek tük şiirler de defterlerde yer almaya başlar. 1899 yılında bir kasım gecesi *Die Weise von Liebe und Tod des Cornets Otto Rilke'yi* ve yine kasım sonuna doğru on gün içinde *Vom Lieben*

Gott... (Aziz Tanrı) kitabındaki öyküleri kaleme alır. Büyük Rusya gezisinin ilk ürünü olarak 1899 eylül/ekim ayında iki hafta gibi kısa bir sürede *Buch vom mönchischen Leben* (Keşiş Yaşamı Üstüne) müsvedde halinde yazılıp bitirilir. Bunu *Stunden-Buch*'un (Dualar Kitabı) birinci bölümü izler. 1898'de çıkarılması planlanıp *Dir zur Feier* (Sana Şenlik İçin) adını taşıyacak ve Lou'ya yazdığı aşk şiirlerini içerecek kitap kadının isteği üzerine basılmadan kalır. 1899'da yayınlanıp desenini Heinrich Vogeler'in yaptığı *Mir zur Feier* (Bana Şenlik İçin) adındaki şiir kitabına Rilke asıl yapıtı diye bakmış, sonradan da değerli görüp Insel Yayınevi'nce ikinci kez yayınlanmasına izin verdiği yapıt, 1909'da *Die weisse Fürstin* (Beyaz Prenses) oyun sahnesiyle beraber *Frühe Gedichte* (İlk Şiirler) ismiyle çıkmıştır.

Worpswede – Westerwede

(1900-1902)

Petersburg'tan döndükten hemen sonra, 1898'de Floransa'da tanıdığı Vogeler'in çağrısını teşekkürle kabul eden Rilke, ağustos ayında onun Worpswede'deki çiftliği *Barkenhof*'a gider. Bataklık geniş arazi, kendilerini bir ağırbaşlılık ve dinginlikle sanatlarına vermiş çalışan ressamlar ve onların canlı bir doğayla kuşatılmış gösterişsiz yaşamları karşısında kısa süre için bir güven ortamında duyumsar kendini. Vogeler'in yanı sıra peyzajcı Otto Modersohn, o günlerde Paris'ten memleketi Bremen'e dönmüş kadın ressam Paula Bekker ile heykeltraş Bayan Clara Westhoff ozana karşı içtenlik dolu bir ilgi gösterirler. Hepsi gençtir, hepsi çıktıkları yolun henüz başındadır bunların; dolayısıyla Rilke, Berlin'deki gelişim süreçlerini geride bırakmış sanatçılar çevresinden çıkıp, bu süreci henüz yaşayanların çevresine ayak atar; yaşamının sonuna dek bir türlü yakasını bırakmayan ve "Ah acemilik sonu gelmedik" dizesinde kendini açığa vuran yaşam duygusuyla kendini söz konusu kişilerden hep biri olarak görür.

Worpswede'den bir türlü ayrılamaz; 28 Nisan 1901'de Bremen'li bir iş adamının kızı olan 22 yaşındaki Clara Westhoff ile evlenir; daha önce Katolik kilisesinden çıkmıştır. Eşiyle komşu kent Westervede'de bir köy evine yerleşir, atölye olarak kullanılmaya elverişli bir salonu vardır evin, Clara burada kendini yontu çalışmalarına verir, yaptığı yontular arasında kocasının da bir büstü vardır. Rilke Westerwede'de bundan sonraki ilk şiir kitabı *Das Buch der Bilder* için gerekli malzemeyi toplar. *Dualar Kitabı*'nın ikinci bölümü olan *Das Buch von der Pilgerfahrt* (Hac kitabı), sonbaharda iki haftalık bir sürede yazılıp bitirilir. Noel'den kısa bir zaman önce 12 Aralık'ta kızı Ruth dünyaya gelir ve başka da çocuğu ol-

maz ozanın. Artık güvenilir ellerde bulunduğu duygusu öylesine bir güçle içine yuvalanır ki, *Berlin-Residentzheater*'de sahnelenen *Das tägliche Leben* (Günlük Yaşam) adındaki oyunun başarı sağlamadığı haberi bile keyfini kaçıramaz. Oyunun Hamburg'ta da sahneye konması planlanmışken, Berlin'deki başarısızlık üzerine bundan vazgeçilir.

1902 yılı Rilke için pek ürkütücü bir haberle başlar: yüksek öğrenim yapmaktan vazgeçtiği gerekçesiyle Prag'daki akrabaları, ödemeyi üstlendikleri bursu ödemeyi durdururlar. Telaşa kapılan Rilke, umutsuzluk içinde dört bir yandaki eşine dostuna mektuplar yazar, bir derginin yazı işlerinde belli bir ücret karşılığı iş bulmaya, ailesini geçindirmek için gereken maddi kaynağı ele geçirmeye çalışır. Ama çabaları sonuç vermez. Üç beş kuruş kazanç sağlayacak kimi uğraşlar bulur kendine. *Bremen Tageblatt* (Bremen Günlük Gazetesi) için denemeler çiziktirmiştir, kitap tanıtma yazıları kaleme alır. Üzerlerinde derin bir vukufla konuşup okurlara tanıttığı kitaplar arasında Thomas Mann'ın *Buddenbrooks*'u, Fr. Fuchs'un *Peter Michel*'i, Hesse'nin ve H. Bang'ın bazı kitapları, Elley Key'in *Das Jahrhundert des Kindes* (Çocuğun Yüzyılı) adındaki yapıtı da vardır. Velhagen ve Klasing Yayınevi, Worpswedel'li sanatçılar üstüne bir yazı hazırlamasını ister ozandan; haziranda "Warpswede" adındaki manüskri yayınevine teslim edilir. Breslau'lı sanat tarihçisi Richard, kendisinin hazırlayıp Berlin-Bard Yayınevi'nde çıkacak sanat dizisi için Rilke'ye, Rodin üstüne bir kitap ısmarlar. Kitabın hazırlanması bir süre Paris'te kalmayı gerektirmektedir. Öneriyi kabul eder Rilke, kasım ve aralık aylarında Paris'te yazıp bitirdiği pek kapsamlı sayılamayacak kitabı karısına adar. Beri yandan, karısından ayrılma kararını daha ağustos ayında vermiştir; yeni yazdığı *Die Letzten* (Sonuncular) adındaki nuvel kitabıyla titizlikle hazırlanıp umutla baskıya verilmiş *Görüntüler Kitabı*'ndan (Buch der Bilder) eline pek bir para geçmeyişi ozanı böyle bir karar almaya zorlamıştır. Bu yıllardaki

tek gelir kaynağı, kitaplarının satışından payına düşen paradır, ki, bu da çok az bir şeydir. Küçük Ruth'u, eşi Clara'nın anne ve babası yanına alır; kız, çocukluğunu anneannesinin ve büyükbabasının yanında geçirir. Ailesinden para yardımı gören eşi, Clara da Rilke'nin ardından kalkıp Paris'e gelir; Rodin'in yanında sanat çalışmalarını sürdürür.

Gezi Yılları ve Yeni Dostlar

(1902-1907)

1902 yılının sonunda Rilke, yaşamının akışını belirleyecek, karar arifesindedir. Ekmek parası kazanmak için işe koşulması durumunda kalemiyle sanatsal çalışmaları sürdüremeyeceğini deneyimleri ortaya koymuştur. Bir bezginlik çöker üzerine, iç dünyası giderek suskunluğa gömülür; bu dünyanın yavaş yavaş can çekişmekte olduğunu duyumsar. Karar verir, "kendi öz çalışmasını" sürdürecek, omuzlarına yüklenmiş artistik görevin gereğini yerine getirip bundan böyle yalnızca söz konusu görevin sesine kulak verecektir. Beri yandan, yaptığı seçim bünyesinde derin bir iç çatışmasını barındırır, yaşam ile çalışma arasında bir çatışmadır bu ve ozanın ilerdeki yaşamı üzerine düşer gölgeleri. Üstelik gelecek yılların konusu da söz konusu çatışmada saklıdır, uğrunda her şeyini gözden çıkardığı artistik gücün giderek körleneceği gibi insanın elini kolunu bağlayan dehşet de yine aynı çatışmanın kapsamında bulunur. Hani Rilke'ninkinden daha yürekli bir kararın seyrek alındığı görülmüştür edebiyat tarihinde. Böyle bir karar ozan için bir kez "yollara düşmek", kendisine konuk olarak kapılarını açmak isteyenlerin konukseverliklerini kabullenmek demektir. Artık ne Westerwede'de, ne başka bir yerde, ne kendisi, ne küçük nüfuslu ailesi için bir yuva kurabilecektir. Karısı Clara Worpswede'de kiraladığı atölyeyi elinde bulundurduğu süre, her Noel'de gidip onun yanında kalır. Birkaç kez gribe yakalanır Paris'te, sonunda dayanamayarak 1902 nisanında Viareggio'ya kaçar; burada göçük altında kalmış ben'inin gözlerini bir yol aralayışından yararlanıp, *Dualar Kitabı*'nın *Von der Armuth und vom Tode* (Yoksulluk ve Ölüm Üstüne) adındaki üçüncü ve son bölümünü kaleme alır. Yoksulluğun sınırında yaşar; büyük kent Paris'in sefaleti-

ne ne zor katlandığını, Lou Andreas–Salomé'ye yolladığı uzun bir mektupta anlatır enine boyuna. Yoksulluktan duyulan dehşet, ilerde *Malte Laurids Brigge'nin Notları*'nın mayasına karışır.

Yoksulluk ve tedirginlik dolu meşakkatli yılların bundan sonraki ilk durakları 1903/1904 kışında Roma, 1904 yazıyla kış başında İsveç olur. Bunu 1905 yaz yarıyılında Berlin'de Simmel'in yanında yüksek öğrenimin tamamlanmasına yönelik bir girişim izlerse de başarısız kalır. Derken Kontes Schwerin'in çevresindeki dostlar grubu kucak açar ozana; Rilke, yazı Kontes'in Friedelhausen'de orman içindeki sarayında geçirir. Rodin ile dostluk kurar ve bu dostluk yeniden Paris'e çekip götürür kendisini; yaşam yolu bir süre aydınlanır. Ancak 1906'dan başlayarak eş dostun yardımıyla yavaş yavaş kök salar Paris'te. Paris, gelecekte en verimli çalışmaların yapıldığı yer olur; ozan burada ustalık aşamasına ulaşır.

İlerdeki gelişimiyle ilgili olarak Rodin'in verdiği öğüde uyup Roma'ya giden karısı Clara'ya eşlik eder. Gerek karısı, gerek kendisi için sanatçı bursları elde etmeyi deneyip çokluk da başarı sağlar. Villa Strohl-Fern'in büyük bahçesinde Clara'nın yanı sıra Rilke'ye de sanatsal çalışmalarını sürdüreceği bir yer ayrılır. Rilke, burda 1904 Şubatının ilk günlerinde *Malte Laurids Brigge'nin Notları*'nı kaleme almaya koyulur, Lou Andreas–Salomé'ye yolladığı 15.4.1904 tarihli bir mektupta şöyle yazar:

"Birden gördüm ki, artık eskisinden çok daha fazla şey algılayabilen bakışım gibi çalışma yöntemim de değişmiş, sanırım bundan böyle bir kitabı on günde ya da on gecede yazmak gibi bir şey söz konusu olamayacak, her yazacağım şey için uzun ve sayısız zamanlar gereksineceğim."

Söz konusu yapıt üzerindeki çalışmalar ancak 1910 yılında tamamlanır.

Yaratıcı uğraşlarının Avrupa kıtasındaki ilk yankısı İsveç'ten gelir; İsveçli pedagog ve yazar Bayan Ellen Key, genç

"Österrikisten Diktare" (Avusturyalı Yazarlar) konusunda bir deneme kaleme alır; ozanın titizlikle yanıtladığı sorulara dayanarak 1904 nisanında Lund, Göteburg ve Kopenhagen gibi kentleri dolaşıp Rilke ve yapıtları üstüne konferanslar verir. Bir anne gibi sevecen ve yardımsever bu kadın dostuna, Roma yazının sıcağından duyduğu ürküntüyü açıklar Rilke. Onun aracılığıyla Schonen'deki Borgebyard çiftliğinde yazı geçirmeye çağrılır, yeni tanıştığı Göteburg'lu dostlarından kolay kolay ayrılamaz, kış ortalarına dek uzanır çiftlikte kalışı. Jocobsen'in yaşadığı kent ve hayalî genç Danimarkalı M.L. Brigge'nin memleketi olan Kopenhagen'ı görünce, hayranlıktan ne yapacağını bilemez; Jacobsen'i ve Kierkegaard'ı özgün dilinden okuyabilmek için Danca'yı öğrenir ve Borgby'de Kierkegaard'ın o sıra yeniden basılmış *Nişanlıya Mektuplar*'ını Almanca'ya çevirir, ama çeviri yayınlanmaz. İskandinavya'yı ve İskandinavya'nın iyi yürekli cana yakın insanlarını dost edinir kendine, hepsini de başı sıkıştıkça yardımlarına sığınabileceği güvenilir kişiler bilir. Bu döneme ilişkin olup "ruhunun çok derinlerine işleyen" yaşantılardan kimisi *Malte Laurids Birigge*'de söze dönüşür, açığa vurur kendini.

1905 Mayısında Worpswede'de *Dualar Kitabı*'nın redaksiyonu üzerinde çalışır. Müsveddelerden bir bölümünün Göttingen'de Lou Andreas–Salomé'nin koruması altında bulunması, her ikisinin 1901'den sonra ilk kez yeniden görüşmelerini sağlar. 1905 Noelinde basılıp yayınlanan şiir kitabı, Insel Yayınevi'yle sürekli bir ilişkinin kurulmasına yol açar; bundan böyle ilerdeki yapıtlarının aynı yayınevinde çıkmasına kesin bir gözle bakar Rilke, yayınevi sahibi Dr. Kippenberg'in bizzat işe el atması, çeşitli yayınevleriyle dağınık ilişkilerini giderek düzene kavuşturur; Dr. Kippenberg, gerektikçe para ödeyip çeşitli yayınevleriyle yapılan anlaşmaların yükümlülüğünden kurtarır Rilke'yi, sonunda ozanın yapıtlarından en büyük bölümü Insel Yayınevi'nde toplanır.

Dualar Kitabı ilk büyük başarıyı sağlar; hele Karl v.d.

Heydt'in Prusya yıllıklarında yayınlanıp kitabı tanıtan yazılarının şimdiye kadarkinden değişik yeni bir okur çevresinin kapılarını açması, söz konusu başarıyı iyice pekiştirir. Bir bankacı ve yazar olan K.v.d. Heydt, genç ozanı Friedelhausen'deki şatosunda Kontes Luise Schwerin'in konukları arasında tanımış, yıllar yılı candan yardım ve ilgilerini kendisinden esirgememiştir. Ayrıca Rilke, Berlin üniversitesinde geçirdiği kısır haftalarda kafasında biriken pek çok soruyu, Friedelhausen'de Kontes'in damadı olan değerli doğa bilgini ve filozof Jacob von Uexküll'ün önünde açığa vurur, gerek karşılıklı konuşmalar, gerek birlikte kitap karıştırmalarla bunları çözümlemeye çalışır. Yaz gecelerinin birinde, şatodakilerin önünde *Malte Laurids Brigge'nin Notları*'ndan *Christine Brahes'in Ortaya Çıkışı* adındaki bölümü okur. "On ikisinde, bilemedin on üçünde vardım o zaman..."

1905 Eylülünden 1906 Mayısına kadar Rilke, Meudon-Val-Fleury'de kendisine bir evladıymış gibi kapısını açan Auguste Rodin'in evinde kalır. İki sanatçı dostluk havası içinde oturup bir anlaşma yaparlar: Rilke, özel sekreteriymiş gibi Rodin'in yanında çalışıp onun yazışmalarını yürütecek, buna karşılık sanat çalışmaları için kendisine boş zaman tanınacak, beri yandan Rodin'in iki yapıtını konu alan konferans gezisine çıkabilecektir. Üstlendiği işin gereği olarak sonradan ikide bir Paris'e gelir Rilke, Rodin ile görüşür. Aldığı iki yüz frank tutarındaki aylık ücret kendisini derin bir mutluluğa boğar, hastalıktan bir türlü baş kaldıramayan babasının para yardımını bundan böyle gereksinmez.

Rodin'in büyük yapıtları, sanatçının bıkıp usanmadan sürdürdüğü yaratıcı çalışma, o uyarıcı "il faut travailler toujours"* sözleri Rilke'nin çalışma yöntemine damgasını vurur, onu ustalık aşamasına yüceltir 20.9.1905'de eşi Clara'ya yazdığı bir mektupta şu satırlar yer alır:

* Her zaman çalışmalı (S.N.)

"Onun yanında benliğimden içeri akan güçlerin çağıltısını duyuyorum, şimdiye dek varlığından hiç haberim olmayan bir yaşam sevinci, bir yaşam gücü gelip ruhuma yerleşiyor. Öyle ki, eşine rastlanacak gibi değil..."

Ama yine de Rilke'nin yaşamındaki bu dönem kesin bir fiyaskoyla sona ermiş, ekmeğini kazanma uğrundaki her türlü çabanın yaratıcı çalışmalarına ket vurduğunu ozan bir kez daha anlamıştır. Nisan ayında: "Bundan böyle sabretmekten başka şey yaptığım yok" diye yazar. Rodin'in de yaptığı budur: 1906'de babasını kaybedip çıktığı ikinci konferans gezisinden Paris'e geç dönen Rilke'yi sert bir şekilde suçlayarak mektupların yığılıp kaldığını, yanıtlandırılmalarına eski titizliği gösteremediğini hatta bazen keyfi birtakım davranışlarda bulunduğunu söyler. Suskun bir üzüntü içinde Meudon'dan ayrılır Rilke, ama bahçe içindeki sessiz evceğizi bırakıp Paris'teki otellerden birinin daracık bir odasına tıkılması rahat bir soluk almasını engellemez, yeniden özgürlüğüne kavuştuğunu duyumsar.

Yığınla iş beklemektedir kendisini. *Dualar Kitabı*, tirajı eskisinden hayli yüksek ikinci bir baskı yapar. Daha önce bir dergide yayınlanmaktan öteye gitmemiş *Die Weise von Liebe und Tod des Cornett Christoph Rilke* (Bayraktar Christoph Rilke'nin Aşk ve Ölüm Şarkısı) şimdi ayrı bir cilt halinde yayınlanırsa da, pek kimsenin dikkatini çekmez.

Henüz Rilke'nin kazandığı para Paris'te uzunca bir süre kalmasına yetecek gibi değildir, ancak K.v.d. Heydt'in maddi yardımlarıyla birkaç ay gibi bir süre daha kalabilir bu kentte. Daha önce bir Flaman gezisinde kendisine eşlik eden karısı Clara ve kızı Ruth ile yeniden Friedelhausen'e yollanır. Derken Capri'ye gelmesi için yapılan çağrıyı kabul eder; 1906/1907 kışını Capri'de, Villa Discopli'de geçirir; ev sahibi, bu arada kendisi ölmüş bulunan Kontes Luise Schwerin'in kızkardeşi Bayan Alice Faehndrich'tir. Capri kışında yazılan

şiirlerden birçoğu, ertesi yaz Paris'te Insel Yayınevi için hazırlanıp Karl v.d. Heydt'e adanan *Neue Gedichte* (Yeni Şiirler) kitabına alınır. Rilke'nin en ünlü şiirlerinden biri olan "Denizin şarkısı. Denizin dinmeyen esintisi/Geceleyin meltem..." ilk kez Villa Discopli'deki konuk defterine yazılır. "İl faut travailler toujours" sözlerini kendisine ilke edinen Rilke, bir İngiliz annenin kızı olan Bayan Alice Faehndrich'in yardımıyla İngiliz kadın şairlerinden Elizabeth Barrett-Browning'in bir sonesini Almanca'ya aktarır; Insel Yayınevi'nde *Sonette nach dem Portugisischen* adı altında çıkan sone, Rilke'nin ilk büyük şiir çevirilerinden biridir ve İngilizceden yapılmış tek şiir çevirisi olarak kalır.

Ustalık Yılları ve Büyük Geziler
(1907-1914)

Berlinli yayıncı S. Fischer'in bol keseden bağışı ve Insel Yayınevi'nden düzenli sağlanan gelir sayesinde sonunda Rilke, sağda soldaki konukluklardan sıyrılıp alır kendini, bundan böyle Paris'te sakin ve güven içinde çalışacak olanağa kavuşur. Otel yaşamına veda eder, 1908'den başlayarak Rue de Varenne'deki eskiden kalma o güzelim Biron sarayında yatıp kalkmaya başlar. Saraydaki odalara hayranlıktan kendini alamayan Rodin de çok geçmeden atölyesiyle gelip aynı yere yerleşir. *Neuer Gedichte anderer Teil* (Yeni Şiirlerin Öbür Bölümü) kitabını "A mon grand ami Auguste Rodin" (Benim büyük dostum Auguste Rodin'e) adamasıyla donatan ozan, Rodin'e karşı bir zaman yaptığı haksızlığı böylece gidermeye çalışır. Tüm münzevi yaşamına karşın giderek Fransız dostlarla sarılır çevresi. Emile Verhaeren, André Gide Romain Rolland, Charles Vildrac konuşup görüştüğü kişiler arasındadır. Fransız sanatçılarının her yıl yapıtlarının sergilendiği Güz Salonu'nda 1907'de Paul Cézanne'ın tablolarıyla tanışır. Sergiyi daha ilk gezişinde: "Tüm gerçekler onun tarafında" diye açıklar ve 10.10.1907'de eşi Clara'ya yolladığı mektupta şu satırlara yer verir: "Gene bugün iki saat sergideki tabloları seyretmekle geçirdim; böyle yapmam nedense yararlı benim için, bunu hissediyorum." Rilke'nin Paris'i Louvre'un, Jardin de Plantes'in ve Luxemburg'un Paris'idir; Rilke için Paris operalar, tiyatrolar, konserler değil, sokaklar ve insanlardan oluşur.

Rilke için çalışmak demektir Paris; Tanrı vergisi esinlerden, insanın kendisinin çağırıp yazıya geçirdiği esinlere geçiş demektir: "Başka yerde görmek ile çalışmak ne kadar değişiktir birbirinden...Oysa burada her ikisi de sanki birbirinin ay-

nı." Bütün bunların dışında Paris, "mutlak yalnızlık" anlamına gelir Rilke için. "Bir karanlık oda gibi ışık sızdırmayacak biçimde kapatılmış kapı ve pencerenin" sözü edilir bir yerde; bir başka yerde: "Tekdüze bir şaşmazlıkla günleri bir makara gibi sağmak. Çalışmakla geçen bir gün bitiyor, çalışmakla geçecek bir gün başlıyor," diye not düşülür. İşte bu tür gerilimler içinde 1907 yazında *Yeni Şiirler* bitirilir, Rodin monografisinin ikinci bölümü de yazılıp çıkarılır aradan. Müsveddeleri 1908'de Insel Yayınevi'ne yollanan *Şiirlerin Öbür Bölümü*'nde nesnel bir söyleyişin büyük bir başarıyla uygulandığı görülür. 1908 Kasım başında *Malte Laurids Brigge'nin Notları*'nın "o hayli yüz güldürücü ve sağlıklı" ilerleme süreci kesintiye uğrar, beklenmedik bir anda ozanın ruhunda bir rüzgar eser, iki requim (ağıt) yazılıp çıkar ortaya. Bunlardan biri bir yıl önce ölen Bayan Ressam Paule Modersohn Becker'e, ötekisi "yazgısı ve ölümü" Rilke'yi hayli etkileyen genç şair Kont Wolf von Kalckereuth'a adanır.

1909 yılı Ocak ayının son günlerinde *Malte Laurids Brigge* üzerindeki çalışmalar tamamlanır; Rilke, iyice yorgun düşmüştür. Çeşitli izlenimlerin, yaşantıların, görülmüş, okunmuş şeylerin cenderede ezilip suyu çıkarılmıştır. İlk kez 1907 Kasımında daha bir yakından gezilip görülen Venedig, Orange'daki Roma Zafer Kapısı, Arles'deki Graberstrasse, Avignon'daki taştan bir dağ gibi yükselen papa sarayı, unutulmaz Provence'de 1909'da yapılan ilkyaz ve güz gezisi, sonra Paris, Paris'in hastaneleri, yoksulları, hastaları; bütün bunlar çeşitli sorunların eşliğinde *Malte Laurids Brigge*'nin potasına girmiş, orada erimiştir. Ama yine de bir eşik kalmış, bir türlü aşılamamıştır. Askerî okulda geçen bir yıllık dönem romanda bir türlü değerlendirilememiş, bu döneme açılan kapı bir türlü aralanamamıştır. Öbür yıllarla asla ölçülemeyecek yoğunlukta dört çalışma yılı; işte Paris'in taşıdığı anlam budur.

Alabildiğine geniş boyutlu düzyazı çalışmalarını "iki ırmağın kavşak noktası" diye niteler Rilke. Bu çalışmalar ken-

disini sanki ölü bir kıyıya sürüklemiş, onu eli boş geride bırakmıştır. *Malte*'sinin Avrupası gözlerini dikmiş, bön bön kendisine bakmaktadır. Rilke başka bir kıtaya, büsbütün yabancı bir çevreye kapağı atıp izini kaybettirmek için güçlü bir istek duyar ruhunda; istek öylesine amansızlıkla üzerine çullanır ki, 1910 kasımında - 1910 yazında Insel Yayınevi, *Malte Laurids Brigge*'nin Notları'nı yayınlamıştır - bir çağrıya uyarak bir gezi grubuyla Kuzey Afrika'ya gider. Cezayir, Biskra, El Kantara Arap dünyasının kapılarını açar kendisine. Arapça öğrenir Rilke, Kuran'ı aslından okumaya başlar. Kartaca'yı, Trablusgarb'ı, Tunus'u ve beyaz surların bir çember gibi kuşatıp o ünlü camiin içinde yer aldığı Kairuan'e dolaşır. Napoli'de kısa bir moladan sonra "bu yeni ve görkemli yabancı diyarlarda çıkılan gezi" onu alıp Mısır'a götürür. "Ramses" ismindeki geminin güvertesinde Kahire'den kalkarak bir Nil yolculuğuna çıkar; Memfis, Luksor, Karnak, Krallar Vadisi'yle Teb ve Edfu üzerinden Assuan'a gelir; Nil'de gördüğü bir kayık, mehtabın Karnak'ta aydınlattığı bir sütun, henüz yarı kumlar altında yatan İsfensk gibi yer ve yapıtlar derinden belleğine nakşolur. Görüp yaşadıklarından yorgun düşmüş, şubatta gezi grubundan ayrılır, bir süre Heloun'daki dostlarının yanında kaldıktan sonra, 1911 Nisanında Venedik üzerinden Paris'e döner.

Ama içerisine düştüğü bunalımı atlatamamıştır Rilke, umarsızlığı sürüp gider, yeniden dostlarının yardımına sığınır. 1911 Eylülünde kızı Ruth ile Münih'e taşınan eşi Clara, "boşanma isteğinde" bulunur; karı koca oturup "çok dost bir hava içinde" görüşür, karara bağlarlar: ayrılacaklardır. Ama sonradan yine vazgeçerler. Birinci Dünya Savaşı kendisini adeta bir tutukevine tıkmadan, maddi ve manevi olanaklarının elverdiği ölçüde eski Avrupa'nın genişlik ve ferahlığının tadını çıkarır Rilke. İlerde de Paris kendisi için hem bir barınak, hem bir yüz karası niteliğini korur. Bu dönemde yazılıp hepsinden çok sahip çıkabileceği yapıtlardan, tek tük çalışma-

lar dışında pek bir şey yayınlatmaya bir türlü karar veremez, alabildiğine cömert konukseverliklerin yardımıyla "kuraklık yıllarını" geride bırakmaya çalışır. Anton Kippenberg ile eşi Katharina'nın, ayrıca Prenses Marie Thurn'un ve Prenses Taxis Hohenlohe'nin kollayıcı dostluğu bundan böyle yaşamının sağlam bir dayanağını oluşturur. Anton Kippenberg ve eşi sayesinde Goethe'yi ve Goethe'nin Weimar'ını tanır. *Dualar Kitabı*'nı ve daha önceki kitaplarını okumaktan mutluluk duyan örneğin Ellen Key gibi pek çok okur, *Yeni Şiirler*'den bu yana sanatsal yapıtlarındaki biçim değişikliği dolayısıyla ozandan yüz çevirmiş, ona yabancılaşmıştır. 1.10.1905'te Paris'ten eşi Clara'ya yolladığı bir mektupta şöyle yazar: "Artistik gözlem...dehşet uyandıran ve salt tiksinti veren nesnelerde bile varolan'ı görmek..." Yitirdiği okurlarına karşılık Rudolf Kassner'i, Hofmannsthal'ı, Graf Kessler'i tanır Rilke, Taxis Hohenlohe'nin evine girip çıkan konuklarla dostluklar kurar, Bay ve Bayan Kippenberg gibi yeni dostlar edinir. Prenses Taxis, Bohemya'da Lautschin adındaki malikânesinde, Triest civarında kayalıklar üzerindeki Duino şatosunda, Venedik'te Valmara'nın evinde haftalar, hatta aylar boyu konuk eder, ağırlar kendisini. Duina şatosunda bir süre Rilke'yle kalan Prenses, 1911 Ocağında onu yalnız bırakıp gider. Gereksinimleri çevresindekiler tarafından dostça karşılanan ozan, dış dünyayla ilişkisi kesilmiş, tam bir yalnızlık içinde şatoda yaşar; içinden gelen zorlayıcı bir dürtüye uyarak 1912 Aralığında Duino elejilerinden ilk ikisini yazıp çıkarır aradan. 1908 yılında da yine arada esen bir rüzgar *Marienleben* şiirlerini kendisine armağan eder. Rilke herkesten saklar elejileri; Prenses Taxis dışında elejilerin yazıldığını bilen, Lou Andreas-Salomé, Rudolf Kässner ve Hofmannsthal dışında topu topu üç, beş kişi vardır; yayınlanmak üzere yalnız *Das Marienleben* çıkarılır elden.

İlkbaharda Venedik'e giderek Prenses Taxis'in oradaki evinde kalır. Yazın tiyatroların birinde bir iş bulup, büyük

trajedi oyuncusu Elonora Duse'yi yeniden tiyatroya kazandırmak için çalışır, ama çabaları sonuç vermez. 1912'de kalkıp İspanya'ya doğru yola düşer; Greco'nun Toledo'su gizli bir güçle onu kendisine çağırmıştır; Toledo'da eleji perileriyle yeniden karşılaşacağını umar ve umduğuna da kavuşur. Eleji konusundaki çalışmalar adım adım ilerlemeye başlar, 1913 güzünün bitimine doğru Paris'te üçüncü bir elejinin yazımı tamamlanır, kışı Roma'da geçiren Rilke altıncı elejiden büyücek bir bölümü kaleme alır burada. Cep defterleri İspanya'da -Cordoba'ya ve Sevilla'ya da kısa ziyaretlerde bulunmuştur ozan- büyük şiirlerle, dile gelebilirlik sınırının zorlanıp hayli ilerlere kaydırıldığı düzyazı notlarıyla dolup taşmaya başlamıştır. Ama bütün bu çalışmaları bir suskunluk duvarıyla kuşatır Rilke, kendisinden yazı istenmeye görsün bir şey yazamamaktan yakınır hep. *Insel Yıllığı* ile Kurt Wolff'un *Ak Sayfalar*'ında (Die weissen Blätter) İspanya'daki çalışmalarından ancak tek tük örnekler yayınlanır. Bunu telafi için çeviriler sunar okurlarına; 1911'de Maurice de Guérin'den *Der Kentauer*'ı, 1912'de *Die Liebe der Magdalena. Ein französischer Sermon*'ı, 1913'de *Portugisiesche Briefe. Die Briefe der Marianne Alcoforado*'yu çevirir. Ancak mektuplar Rahibe Alcoforado'nun kendisi tarafından yazılmamış, 1628-1685 yılları arasında yaşayan Gabriel-Joseph de Lavergne'nin kaleminden çıkmıştır. Çevirileri, 1914'te André Gide'in *Der verlorene Sohn* (Müsrif Oğul) adlı kitabı izler. 1917'de Lyon'lu Louize Labé'nin yirmi dört sonesi yayınlanır. Ama savaş yıllarında Mikelanj'ın sonesini örnek alıp yazdığı soneleri bir bütün olarak elden çıkarmaya yanaşmaz.

Savaş kopana kadar Paris, Rilke'nin yaşadığı yer olarak kalır, 1913 ilkbaharında İspanya'dan yine Paris'e dönen ozan, aynı yılın ilk yazında Paris'ten yola çıkarak Karaormanlar'daki Bad Roppoldsau'a gelir, bir süre dinlenir burada, daha sonra Göttingen'e giderek Lou Andreas–Salomé'yi, Leipzig ve Weimar'a uğrayarak Bay ve Bayan Kippenberg'i ziya-

ret eder. Ardından Berlin'e uğrar; sık sık müzeleri dolaşıp Mısır "mucizelerini", Amenophis IV ile kocasının mumyalarını hayranlıkla seyreder. Derken Münih'e geçer, Lou Andreas–Salomé ile Freud da psikanaliz kongresi için buraya gelmiştir. Ekim başında Hellerau'a giderek Claudel'in bir oyununu izler, Franz Werfel ile tanışır burada. Werfel'de "genç şairi" ve kendisinden sonraki sanatçı kuşağını görür gibi olur. Daha 1914 Şubatının sonunda yeniden ayrılır Paris'ten, genç müzisyen Magda von Hatting'in peşine takılıp Berlin'e gelir, Magda von Hatting'in yanında hem çalışıp hem hayatın tadını çıkarabileceğini umarsa da umudu boşa çıkar. Bu düş kırıklığı Rilke'yi yormuş, yaşamayı bir türlü beceremeyişi onu bezginliğe sürüklemiştir; 19 Temmuzda Campagne-Premiére caddesindeki 17 nolu evinin kapısını kapayıp yola düşer; ilkin Lou Andreas–Salomé'yi, ardından Kippenberg'leri ziyaret edip, geleceği konusunu görüşür kendileriyle. Amacı yarıda bıraktığı yüksek öğrenimini sürdürmektir, tıp okumak ister, hem doktor, hem şair Hans Carossa'yı geçirir aklından, genellikle doğabilimleri öğrenimi yapacaktır. Bayan Lou ve Kippenberg'ler ile konuşmalarında Egyptoloji üzerinde de durulmamış değildir. Avrupa'yı düşman kamplara bölüp tüm kıtanın birlik ve bütünlüğünü parçalayan savaş kopar kopmaz Leipzig'ten Münih'e geçer; eşi Clara ile kızı Ruth burada yaşamaktadır.

Birinci Dünya Savaşı
(1914-1919)

Başlangıçta, ama yalnızca birkaç gün için kendini ortak bir yazgının avcunda hisseder, diğer insanlarla bir özdeşleşme içinde yaşar, "savaş tanrısının" dikilip ayağa kalktığını görür adeta. Ne var ki, aradan birkaç hafta geçer geçmez, nereye baksa insanların başına çullanan isimsiz felaketten, katıksız bir fiyaskodan, Avrupa'yı yıkıma sürükleyen, kıtada yaşayan gençleri yiyip tutan önüne geçilmez dehşetten başka bir şey seçemez. 1910'da çıktığı konferans gezisinden beri bu gençlerle bir araya gelmiştir. Kendisine gösterilen sıcak ilgi ve saygıdan duygulanır, böylesine bir "hüsnü kabul" kendisini bekleyen buzlaşma tehlikesini silip atar. Hölderlin araştırıcısı Norbert von Hellingrath'ın genç yaşta cepheye yollanması yüreğini kaygıyla doldurur; onun, dostları için bastırdığı son çalışmasını elinin altından eksik etmez, boş sayfalarına kendi dizelerini yazar. Söz konusu çalışmada şöyle denmektedir Hölderlin için:

> "İşte yüce bir lirik yapıt duruyor önümüzde, şimdiye dek görülmedik bir zenginliği ve görkemi içeriyor." (Irschenhausen/Isar, 5.9.1914.)

Hellingrath, Marwitz, Seckendorff, "tabloları aramızdan birkaçı için olay yaratan" Franz Marc savaştan sağ çıkmaz. Bu yetmiyormuş gibi, uğradığı büyük bir kayıp fena halde sarsar Rilke'yi: Paris'te oturduğu evin kirasını ödeyememiş, evdeki kağıt, kitap, mektup, bir kısım mobilya, ayrıca giysileri olduğu gibi açık artırmaya çıkarılarak satılmıştır. André Gide sayesinde kurtarılan elyazılarının bir bölümüne ancak savaştan uzun süre sonra kavuşur yeniden. Kendisi gibi vatansız dene-

bilecek biri için normal olduğu üzere Münih'te pansiyon ve otel odalarında yaşar, arada bir eskisi gibi şu ya da bu kişinin konuğu olur. Örneğin, 1915 yazını Picasso'nun *Les Saltimbanque* adındaki nefis tablosunun karşısında yer alan çalışma masasında geçirir; kendisini ağırlayan kişi Bayan Hertha König'tir bu kez; masada çalışırken, yitirdiği Paris sevdiği her şeyiyle her Allahın günü gözünün önünde canlanır. 1915 Kasım sonunda askere alınır, Avusturya ordusunda hizmet görür, 1916 yılına kadar her zamankinden koyu bir yalnızlık içinde yaşar, umutsuzlukla savaşır, "askerliğin o kalın gri kumaşı kirden pastan arınmış gözlerini örtmüştür" çünkü; hem öyle bir zamanda ki, çalışma temposu tam hızlanmış, elejiler üzerindeki uğraşıları Dördüncü Eleji'nin yazılmasıyla meyvesini vermiştir.

İyice bitkin düşmüştür Rilke. Hofmannsthal'ın yaşadığı Viyana-Rodaun'da özgürlüğe yeniden alışmaya çalışır; silahlı kısa bir eğitimden sonra Viyana arşivinde beş aylık tekdüze bir çalışmayı geride bırakır. Ölümcül bir yorgunluğun üzerine çullandığı bu günlerde, Loulou Albert Lassard portresini yapmak ister, Rilke de gönülsüz razı olur. Daha önce 1906'da Paris'te iken Paula Modersohn Becker'e de bir ara modellik yapmış, ama daha sonra bundan ansızın vazgeçince çalışmalar yarıda kalmıştır. Ama bu kez bayan dostuna çok önceden verdiği bir sözden caymak istemez. Ne tuhaftır ki, Rilke'nin öbür portresi ölümünden sonra, İsviçreli genç heykeltraş Fritz Huf tarafından yapılan büstü ise askere alınmadan hemen önce, yani 1915 ocağında tamamlanır; Rilke bu sırada Berlin'deki nüfuzlu tanıdıklarına ve koruyucularına başvurarak askere alınma emrini iptal ettirmek için uğraşıp durmuş, ama tüm çabaları sonuçsuz kalmıştır. Heykeltraş Huf, dört seansta belirleyici tüm öğeleri, yaptığı büste aktarmasını başarır. Her iki portrede göze çarpan o karakteristik kendine dönüş, içe yöneliş, dışa kapıları kapayış portrelerin yapıldığı sırada ozanın içinde bulunduğu ruh durumundan kaynakla-

nır. Eşi Clara Rilke'nin 1901 ve 1905 yılları arasında yaptığı büstler de, içe gömülmüş, düşüncelerde yitik bir ozanı karşımıza çıkarır; ama portrelerin nerdeyse donmuş kişisi değildir bu. 1916 yazının sonunda Rilke Münih'e döner. Askere alınmadan önce, savaşa karşın Münih'teki sanatsal etkinliklere yakın bir ilgi gösterir. Savaş aleyhinde düzenlenen forumlarda pek çok kişinin yanı sıra Heinrich Mann'ı dinler, Alfred Schuler'in konuşmalarında hazır bulunur; Alfred Schuler "çok okumuşluğuna" ve "Roma imparatorluğu konusundaki sezgisel vukufuna" dayanarak küçük bir çevrede yaptığı konuşmalarda "dünyayı açıklama" girişiminde bulunur. Garip bir biçimde coşkulu ve hamarat dinleyiciler arasında kendini hem "cezbedilmiş, hem soyutlanmış" hissettiğini, 8.3.1916'da Prenses Taxis'e yazdığı bir mektupta belirtir Rilke. Ama 1918'de Leipzig'ten kalkarak Dresden'e gitmesini ve burada konuşacak olan Schuler'i dinlemesini ısrarla ister Katharina Kippenberg'ten.

Tiyatroya giderek Strindberg ve Büchner'in oyunlarını büyük bir ilgiyle izler, sanat galerilerini dolaşır, Franz Marc, Klee ve Picasso'yu yeniden keşfeder. Askerlik dönüşü elden geldiğince dışa kapalı bir yaşam sürer, çalışmalarının gerektirdiği yalnızlığı kurmaya çalışır.

Bohemya, İsviçre ve İsveç'e çağrılırsa da tüm çağrıları geri çevirir. Sadece yazın birkaç hafta Bayan Koenig'in Vestfalya'daki malikânesinde kalır, bunu izleyen 1917 güzünü ve kış başlangıcını Berlin'de geçirir, Münih'teki uyuşukluğunu biraz sıyırıp atar üzerinden. Politika konusunda çevresinin düşüncelerine katılmaz, bu konuda giderek büyüyen bir suskunluğa gömülür. 30 Mart 1918'de Prenses Taxis'e yolladığı bir mektupta şöyle yazar:

"Çevrelerinde aşina oldukları bir nesne bulamayan insan ve hayvanların nasıl kuruyup gittiklerini anlıyorum şimdi. İçinde yaşadığımız bu çarpık dönemde aşinası olduğumuz ne kal-

dı?... anılarımın canına okuyor bu zaman, içinde yaşadığım hal'i bana zehir ediyor... nasıl gazete ağzıyla söyleşiler yapıldığını görünce, kendi ağzından çıkan sözlere karşı bir tiksinti, bir dehşettir sarıyor insanın ruhunu."

Kasım devrimi patlak verdiğinde, binlerce insanla beraber Rilke de çeşitli toplantılara katılır; 7.1.1918'de Clara Rilke'ye şöyle yazar:

"... biradan, dumandan ve dinleyicilerden oluşan bir sis... kimse farkında değildi; öylesine önemliydiler, öylesine somut bir nitelik taşıyorlardı ki, nihayet sırası gelmiş nesneler söylenebiliyordu. *Ne kasım devriminden sonra Avusturya monarşisinin çöküşünden* – 'tamamen Avusturya topraklarında yaşayıp burayı kendime yurt edinmem, düşünebileceğim ve yapabileceğim bir şey değil'– *ne de Alman imparatorluğunun yıkılışından üzüntü duyar. Yeni devlet biçimlerinin ve devleti taşıyacak yeni güçlerin eskisinden değişik bir Avrupa'nın doğmasını sağlayacağına inanmaya çalışır.*"

İsviçre Yılları
(1919-1926)

1919'da Rilke Zürih'e çağrılır; Hottingen–Kitap Klübü üyeleri güz sonunda düzenlenecek gecelerin birinde yapıtlarından bir seçmeyi okuması için çağırırlar ozanı. Rilke çağrıyı kabul eder, Münih'te kaldığı son ayları Lou Andreas–Salomé ile birlikte geçirir hep, mayıs 1918'de taşındığı küçük evinde yazdığı eleji parçalarını kendisine okur. Zürih'e gitmeden bitmiş ya da yarım kalmış ne kadar eleji varsa, bir müsveddesini ona verir.

11 Haziran'da ayrılır Almanya'dan; geride bıraktığı dostları, hatta kendisi bunun kısa bir ayrılık olacağını sanır. Ama artık Almanya'ya dönmeyecektir.

İsviçre'ye ayak attığı andan başlayarak yazacağı elejiler için sürekli bir yer arar kendine, eleji çalışmalarının bitirilmesini varlığının temel öğesi görür, bu çalışmaların yarım kalmışlığını "yüreğinde bir yara" gibi duyumsar. Ama İsviçre'de de savaşın yol açtığı birtakım can sıkıcı durumlarla boğuşur hep. Ülkeye dışardan gelenlere ancak sınırlı bir oturma izni verilmektedir, Avusturya pasaportu yitirmiştir geçerliğini; sağlık raporları, Prag'da doğup büyüdüğü için almayı başardığı yeni bir Çek pasaportu yardımına koşar. Derken Alman parasının değeri kaybetmesi sonucu ülkeden atılma tehlikesiyle yüz yüze gelir; üstelik, 1914'ten sonra kente yerleşen yabancılar arasında sayıldığından Münih'te oturma hakkını da yitirir.

Bir yerde şükranla sözünü ettiği "İsviçre'nin o muzicevî konukseverliği" kendisini elinden tutup amacına ulaştırır; bu konuksever dostları, kasım ayı içinde Zürih'in ardından St. Gallen'de, Luzern'de, Basel'de, Bern'de ve Winterthur'da düzenlenen okuma akşamlarında edinmiştir. Zürih Gölü'nün

kıyısındaki Meilen kentinde yaşayan Bayan Nanny Wunderly Volkart ile arasındaki dostluk, ayrıca İsviçre'de kurduğu yeni dostluklar hepsinden çok içtenlik taşır, yardımcı olur kendisine; Bayan Volkart, Winterthur'lu Reinhardt'ların kuzenidir; ona yazılan mektuplar Rilke'nin yaşamının son yıllarını bir günce gibi göz önüne serer.

Sağa sola tedirgin koşuşmalar ve sürekli değişikliklerle ilk iki yıl geçip gider İsviçre'de, Cenevre ile Bern Rilke'nin en sevdiği kentlerdir, kendisine Paris'i anımsatan aydınlık Cenova'da Ressam Baladine Klossowska'ya rastlar, Paris'ten tanıdığı bir kadındır Klossowska, Pierre ve Baltusz adlarındaki iki oğluyla İsviçre'de tıpkı onun gibi sallantılı bir durumda yaşar. Daha sonra İsviçre'den Berlin'e, oradan da Paris'e dönen Bayan Klossowska ile arasındaki ilişkiyi ilerde de sürdürür Rilke, 1923'te André Gide'in çok yetenekli bir çocuk olan Pierre'e arka çıkmasını sağlar; 1920'de Baltusz'un sokaktan gelip bir süre sonra yine gözden kaybolan bir kediye ilişkin "Mitsou. Quarante İmages" adındaki sulu boya resim koleksiyonuna bir önsöz yazar; kitap 1920'de basılır Zürih'te, Baltusz henüz on iki yaşındadır.

Bern ve Basel'de İsviçre tarihiyle karşılaşır, İsviçre halkının geleneğini ve hal'e dirimsellik kazandıran geçmişi bulur, geçmişle ilişki kurmasının kendisi için ne kadar zorunlu nitelik taşıdığını anlar. İsviçre'de kalışının daha başında Soglio'da o zamanlar yabancılar için pansiyon olarak işletilen Palazzo Salis'i görür görmez, elejilerini yazmak için aradığı yerin burası olduğunu anlar hemen, "geçmişle dolup taşan nesnelerin, bahçenin, yaz rüzgârının birbiriyle birleştiğine" tanık olur burada. Saraydaki el değmemiş kitaplık söz konusu konaktaki saklı büyüyü daha da güçlendirir. Tam bir kesintiye uğramış şiir çalışmaları, söz konusu kitaplıkta da ağır aksak ilerlemekten kurtaramaz kendini; ama hayli zengin düşünceler içeren en ilginç düz yazılardan biri bir çırpıda kaleme alınır burada, yazı sonradan "İlk Gürültü" adıyla kitap olarak yayınlanır.

Locarno'da, kendi yağıyla kavrulduğu yoksunluk dolu 1919/20 kışının acısını 1920 güzünden 1921 Mayısına kadar Irchel kıyısındaki Schoss Berg'te rahatlık ve güven içinde yaşayarak çıkarır Rilke. Bu barınağı kendisine sağlayan Bayan Wunderly Volkart'tır; daha önce de Burckhardt Von der Mühl ailelerinin ilgisi, 1920 ilkyazıyla yazını Bayan Wunderly Volkart'ın Basel yakınındaki Schönenberg malikânesinde geçirmesine olanak vermiştir.

Schönenberg malikânesinde çalışmaları için gerekli yalnızlığı bulmasına karşın, elejilerin yazılması bir ilk atılımdan sonra yine duraklar; iş ve yaşam arasındaki çatışma, toprak altında kalmış madenlere gereği gibi ulaşabilmesini önler. Ne var ki, kış sonunda burada Paul Valéry'nin yapıtlarıyla tanışır; 1914 yılında da dostlarının dikkatini Proust'a çeken yine kendisi olmuştur: "Du coté de chez Swann; yeni bir yazarın önemsenmeye değer eşsiz kitabı." Yirmi yıl süren bir suskunluktan sonra yine sesini işittirmeye başlayan Valéry'nin ilkin dergilerde okuduğu şiir ve söyleşilerine artistik bir vahiy gözüyle bakar, *Cimetiére Marin*'i aslındakine eşdeğer bir güzellikte Almanca'ya çevirmeyi başarır. -"Biliyordum, kurtulmuştum." Bu andan başlayarak ölene dek Valéry'nin şiirleri bırakmaz yakasını.

Bir ara Baladine Klossowska ile Valais'ten içerlere doğru bir gezi yaparlar; Rhone ırmağından yukarlara çıkar, Sierre'ye kadar uzanırlar. 13. yüzyıldan kalma bir kuleyle, Chateau de Muzot'la karşılaşırlar derken; içerisinde oturulmak üzere yapılmış bir kuledir bu, boş durmaktadır ve kiralanabilir. Wallis-taş sobalarıyla avlusunda bir tulumbadan başka bir eşyası bulunmaz, gaz lambaları ve şamdanlarla aydınlatılabilir ancak, çekilip çevrilmesi bir kâhya kadının varlığını gerektirir. Köhne yapıyı kış için oturulabilir duruma getirmek üzere sürdürülen umutsuzca çabalar, Bayan Klossowska'nın dinamizmi ve zekâsı sayesinde başarıya ulaşır. 1921 Temmuz sonuna doğru kuleye taşınır Rilke, şimdilik yapılan bir dene-

medir, Winterthur'lu sanatçı koruyucularından Werner Reinhart kuleyi kiralamıştır; sonra da satın alınır kule.

25.7.1921'de Prenses Taxis'e yollanan bir mektupta şu satırlar yer alır: "Buradaki topraklarda İspanya ve Provence'in böylesine acayip biçimde iç içe girdiğini görmek...bayağı duygulandırdı beni; çünkü savaş öncesi yıllarda İspanya olsun, Provence olsun, her ikisinin başka her şeyden güçlü ve kesin bir sesle benimle konuştuğunu işittim." Pek sevdiği bu Rhone vadisine karşı içindeki şükran duygularını *Quatrains Valaisans*'ta dile getirir Rilke. Kendi eliyle bakıp ektiği Muzot gül bahçesini, ancak 1927'den sonra yayınlanan *Les Roses* (Güller) başlıklı şiirlerde ölümsüzleştirir.

Chateau de Muzot'da 1921/1922 kışında tam bir yalnızlığa gömülür ozan, dış dünyayla tüm ilişkisini kesip kendisini okumaya verir, Valéry'nin yazılarını Almancaya aktarmaya uğraşır, sonunda açılır kapı, yarım kalmış elejilerin taşlaşmış yüzeylerinde çözülmeler başlar, birden harıl harıl çalışmaya koyulur. 7 Şubatla 14 Şubat arasında 7 elejiyi yazıp çıkarır ve yapıtı tamamlar tümüyle. 11 Şubat cumartesi günü akşam saat altıda Prenses Taxis ile Lou Andreas–Salomé'ye bu alabildiğine sevinçli haberi iletir. Prenses Taxis'e yolladığı mektupta şöyle yazar:

> "Hele şükür, Prenses, hele şükür elejilerin tamamlandığı haberini sanırım duyurabilirim size; oh ne mutlu, ne mutlu bir gün, bu haberi iletiyorum. On eleji! Bir tarihte başı Duino'da yazılmış bu son elejiden, o zaman da son olduğu bilinen bu elejiden hâlâ titriyor parmaklarım. Demek tüm engelleri aşarak gelebildim buraya kadar Hepsi de sizin eseriniz, Prenses, sizin olmayıp da kimin olacak! Duino elejileri koyacağım yapıtın adını."

9 Şubat perşembe günü de elejilerin yazılıp bitirildiğini Insel Yayınevi sahibi Prof. Kippenberg ile Bayan Klossowska öğre-

nir: "Kurtuldum" ve "Marline, je suis sauvé". 14.2.1922'de "pırıl pırıl bir fırtına sonrası", Saltimbanques elejisini sürükleyip getirir beraberinde; on elejinin içinden karşı dörtlükler çıkarılır, onun yerine beşinci eleji olarak Saltimbanques elejisi geçirilir. Lou Andreas–Salomé'ye yolladığı bir mektupta şöyle der ozan: "Paris'e geldiğim günden beri bir türlü yakamı bırakmayan, bir ödev gibi omuzlarıma yüklenen *Saltimbanques* de yazılmış oluyor böylece." Sanırım bu kadarla kalmaz iş, sonelerin yazılışı da ilerler. Henüz yedi elejiyi kaleme almadan, 2 Şubatta genç yaşta ölen Wera Quckama Knoop için bir kitabe yazmaya koyulur. *Sonette an Orpheus* (Orpheus'a Sone) kapsamına giren 26 sone, 11.2'de yazılıp bitirilir; 29 sone içeren ikinci bölümün yazılmasıyla 23 Şubatta yapıt üzerindeki çalışmalar sona erer. 1923 Haziranında Insel Yayınevi özel bir baskısını yapar Duino elejilerinin, güzün de genel bir baskısını piyasaya sürer; bundan önce mart ayında *Orpheus'a Sone* yayınlanmıştır. 1922 başında Prenses'e, temmuz sonunda ise Kippenberg'e Muzot'da yazılmış şiirlerini okur Rilke. Prenses Taxis, 11.6.1922'de ozana yolladığı bir mektupta: "Geçmiş hesabına bu avuntu, hal için bu bayram, gelecek için bu dile gelmez umut" sözleriyle teşekkürde bulunur.

Bu ilginç 1922 Şubatında bitirilmiş bir üçüncü çalışma, Rilke öldükten sonra kalan yapıtları arasında ele geçirilecektir; 10. ve 15. elejilerin yazılış tarihleri arasında kaleme alınmış bir çalışmadır bu, *Verhaeren'de Bir Anı* ismini taşır, daha sonra da Verhaeren'de yazılmış *Genç Bir İşçinin Mektubu* adındaki hayali mektup doğup çıkar ortaya.

1922/23'de Rilke yeniden tam bir yalnızlığa gömülür, büyük bir çalışmaya adar kendini. Valéry'nin 1922 yılında yayınlanan *Charmes* kitabında yer alan güçlü şiir ve odeleri Almanca söyler, mart 1922'de çevirdiği şiirleri deri kaplı bir deftere özenle geçirir, 1924 Şubatında manüskriyi Valéry'nin kendisine yollar. Ozanın sağlığında yayınlanan son kitabı Valéry'den yaptığı şiir çevirileridir, 1925 gözünde *Paul Valéry Şiirler* adıyla Insel Yayınevi'nde kitap olarak çıkar.

Çalışmalar yaşamının sonuna dek bırakmaz Rilke'nin yakasını; 1926 Haziranı büyük Narziss Fragmanları'nın "temiz ve sağlam" bir çevirisini başarmanın mutluluğunu duyar, 1926'da her iki söyleşi *Eupalinos* ve *L'Ame et la Danse* Almanca'ya çevrilir. Bu düzyazı çalışmalarının üçüncüsü *Tante Berthe'yi'* 15 Kasım 1926'da yayınevine yollar ve bu da son manüskri olur, hasta döşeğinde "biraz kendini toparladığı saatlerde" dikte ettirilmiştir.

Gerek Rilke'nin kendisi, gerek eşi dostu özellikle elejilerin yazıldığı 1921/1922 kışındaki aşırı yorgunluktan sonra ozanın sağlık durumunda yine ciddi bir kötüleşmenin baş göstereceğinden korkarlar. Ve korktukları başlarına gelir; Rilke hastalanır, çokluk Genf Gölü'nün yukarısında Valmont sur Territet'deki sanatoryumlarda geçirilen günler hastalığın iyileşmesini sağlamaz. Her şeyden önce aşırı bitkinlik, tehlikeli mukoza şişmeleri, Rilke'nin kısa süre önce benim *malaise* diye sözünü ettiği tüm belirtiler durumun ciddiyetini ortaya kor. Bir daha sağlığına kavuşamayacağından tasalanır ozan. Ama elli yaşında olmasına karşın yine de dışardan bakınca şaşılacak kadar genç görünür. Kendisi de ayrımsar böyle olduğunu, gerçektekinden daha genç görünmenin mutlu yaşantısından söz açar; ikinci bir dili, o ana dek yalnız bir alıcı kimliğiyle başvurduğu, yalnız pratikte yararlandığı Fransızca'yı kullanımda gençliğinin bilincine varır. Fransızca'nın bir sel gibi coşup kabardığını, isimsiz bir yaşamın mekânında kendisini taşımaya başladığını belirtir.

1924 Şubatından beri Fransızca şiirler üşüşüp durur kafasına, kendiliğinden çıkıp gelirler, *Vergers* (Meyva Bahçeleri) adı altında *Quatrains Valaisans*'larla bir arada 1926'da Paris'te yayınlanır hepsi. Gerek şiirler, gerek ozanın Ocak 1925'ten Ağustos 1925'e kadar uzunca bir süre Paris'te kalışı Almanya'da yurtseverlikle bağdaşmayacak bir davranış görülür, eleştiri konusu yapılır, yadırganır. Kendisine karşı kamuoyunda beslenen bu düşmanlığı "bir kaşık suda fırtına koparmak" diye niteler ozan.

Acele verilmiş bir kararla Valmont'tan kalkıp geldiği ve büyük bir sevgiyle karşılandığı Paris'te kendisini yeni bir iş bekler: Maurice Betz adında genç bir Fransız yazar, *Malte Laurids Brigge'nin Notları*'nı Fransızca'ya çevirmeye çalışmaktadır.

Daha önce *Malte*'yi Danca'ya çeviren Bayan Igna Junghanns ile Lehçe'ye çeviren Witold Hulewicz'in çeviriyle ilgili sorunlarını büyük bir incelik ve titizlikle yanıtlayan, karşılaştıkları güçlüklerde gerek mektup, gerek sözle her iki çevirmenin yardımına koşan Rilke, şimdi de büyük bir zevk ve yardımseverlikle her sabah Betz'in odasına gelir; çalışmalar birlikte gözden geçirilerek yer yer düzeltme ve açıklamalara başvurulur. Eski dostlarından Gide ve Vildrac ile görüşür ozan. Valéry ile görüşüp konuşmaları ise her iki sanatçının da dilediğinden seyrek gerçekleşir; akademi üyeliğine getirilmesi Valéry'nin hayli vaktini almaktadır. Dostunun 1924 Nisanında kısa bir süre için Muzot'a gelerek kendisini ziyaret edişi, unutulmaz bir anı olarak kalır Rilke'de. Ve 13.9.1926'da Leman Gölü'nün kıyısında dostuyla geçirecekleri nefis bir veda günü yine ilerde kendisini beklemektedir. Sonradan üzgün bir edayla: "Rilke ne kadar da neşeli, ne kadar da sağlıklı görünüyordu", diye yazar Valéry. Her iki oğluyla yine Paris'te yaşayan Bayan Klossowska'nın evinde *Vergers* için seçilecek şiirler görüşülür, *Les Fenêtres* adı altında bir küme şiir belirlenir bunun için, Rilke'nin söz konusu motif üstüne on kadar şiiri Balandines'in on gravürüne eşlik eder. Ama bu küçük cilt de ozanın ancak ölümünden sonra yayınlanır.

Rilke nasıl ansızın Paris'e taşınmışsa, yine öyle ansızın ayrılır Paris'ten; hiçbir çalışma, hiçbir oyalanma felaket çemberini kıramamıştır. 27 Ekimde 1925'te ozan Muzot'ta vasiyetnamesini kaleme alır, mezarına dikilecek taşı ve taşa yazılacak kitabeyi belirler, evrakı metrukesi'ni İsviçreli dostlarına emanet eder ve yakındaki Raron kentinin yüksekteki gömütlüğünde toprağa verilmesi isteğinde bulunur. 4 Aralık'ta

Muzot'un yalnızlığında 50. doğum gününü kutlar. Berlin Sanatlar Akademisi üyeliğine getirilmek istenirse de çağrıyı bir teşekkürle geri çevirir. Bunun dışında da herhangi bir ödüllendirilmeye konu yapılmaz.

Ozanı en çok sevindiren, Fransız dostlarının kendisi için çıkardığı *Chaier bu mois* dergisinin *Reconnaissance à Rilke* (Rilke'ye Şükran) başlığını taşıyan özel sayısı olur, Valéry'nin yazısı en başta yer alır içinde. 1926 yılının ağustos ayında eline geçen derginin 24/24 nolu sayısı, ozanın ruhunu minnetle ve derin bir mutluluk duygusuyla doldurur.

1926 yazında Bad Ragaz'da birkaç hafta dinlenir ozan, dinlenmè kendisine iyi gelir, morali biraz düzelir gibi olur. Prenses Taxis de aynı yerè dinlenmeye gelmiştir. Rilke, Zürihli dostlarla karşılaşır Bad Ragaz'da. Ragaz'a bu üçüncü gelişidir; kimi Rus sanatçılarıyla tanışıp dostluklar kurması, yüreğini derin bir kıvançla doldurur.

Bad Ragaz'daki dinlenmeyi, Genf Gölü'nün kıyısında Lozan kentinde dostlarla birarada geçen güneşli ve hareketli günler izler. Gölün karşı kıyısındaki Thonon'da ise Valéry kalmaktadır. Rilke, ansızın verdiği bir kararla bir Rus bayanı sekreter alır yanına, onunla birlikte Muzot'a doğru yola çıkar, Valéry'nin söyleşilerini harıl harıl çevirmeye koyulur, yüksek ateş ve katlanılmaz ağrıların zoruyla Valmont'a gider, daha önce de Ocak ayından hazirana dek Valmont'ta kalmış, burada boşuna iyileşeceğini ummuştur. 30 Kasımda yeniden ayak basar Valmont'a, bu kez hastalığına lösemi tanısı konmuştur, 29 Aralıkta dünyaya gözlerini kapar. Bayan Wunderly Volkart, son günlerinde ozanın başucunda görmek istediği ve yanına çağırttığı tek kişi olur. 13 Aralıkta Lou-Andreas Salomé'ye o sınırsız acılarla dolu durumda yazdığı bir mektupta adeta yakararak sorar:

"Nereden almalı cesareti?... Bu yılın şu son günlerinde bir hava esiyor, kötü, netameli bir hava."

2 Ocak 1927'de sadık dostları tarafından alınıp götürülen Rilke, Radon gömütlüğünde toprağa verilir.

Ozanla yayımcı arasındaki bir anlaşma uyarınca güzün altı cilt olarak çıkan *Toplu Yapıtlar* –Fransızca şiirler dışında tutulmuştur– sanatçının ölümünden sonra geride bıraktığı yapıtların ancak çok ufak bir parçasını oluşturur. Sağda solda dağınık halde bulunan, ayrıca sanatçının ölümünden sonra geride kalan 1906-1926 arasında yazılmış şiirler, 1953'de ilk kez yaklaşık 700 sayfalık bir ciltte toplanır.

Hölderlin'in yayınlanmamış şiirlerinin çokluğu, güzelliklerle dolu fragmanların bolluğu karşısında bir vakit şöyle yazmıştır Rilke:

> "Bütün bunlar, bu sonsuz güzellikler içte duyulup yaşanmış, sözcüklerle dışa vurulmuş olsun, mümkün mü? Ve bunlara gereksinim duymadan yaşayabilsin insanlar, mümkün mü? Bu nerelere, bu kimlere israf edilmiş ozanlar."

Ingeborg Schnack